Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной ... гарана | № 238 (17361) | 1986 оной октябриин 15, среда | Сэн 3 мүн.

М. С. ГОРБАЧЕВОЙ РЕЙКЬЯВИГҺАА МОРДОЛГО

РЕЙКЬЯВИК, октябриин 13, (ТАСС). КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачев октябриин 13-да Рейкьявигһаа мордоо.

Совет дээдэ тушаалта айлшанай хүндэдэ СССР ба Исландиин гүрэнэй тугууд аэропортдо үргэгдэһэн байна.

Исландиин премьер-министр С. Херманнссон, энэ ороной гадаадын хэрэгүүдэй министрэй уялгые дүүргэгшэ Т. Паульссон самоледой гэшхүүрэй дэргэдэ ерэжэ, М. С. Горбачевые үдэшэбэ. Үдэшэгшэдэй дунда СССР-эй Исландидахи элшэн сайд Е. А. Косарев, СССР-эй США-да байдаг элшэн сайд Ю. В. Дубинин, Исландиин болон совет тусхай тушаалтай бусад хүнүүд байлсаа.

Тэрэшэлэн совет-американ дээдэ тушаалтадай уулзалгада хабаадалсаһан иимэ тусхай тушаалтад Рейкьявигһаа мордоо: КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр Э. А. Шеварднадзе, КПСС-эй ЦК-гай секретарьнууд А. Ф. Добрынин, А. Н. Яковлев, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин туһалагша А. С. Черняев, СССР-эй оборонын министрэй нэгэдэхи орлогшо С. Ф. Ахромеев.

С. ГОРБАЧЕВОЙ ХЭҺЭН ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

...уулзалгые ...һан журнали- ...роужа, КПСС-эй ...ьна секретарь ...чев октябриин ...вигта пресс-кон- ...ргэбэ.

...мэдээсэлнүүдые ...эрэдаг хэрэг- ...рэглэгшэдтэ хан- С. Горбачев иигэ-

...дангинар бо- ...нар, нүхэдүүд! ...үлтыетнай амар- ...аб.

...резидент г-н Рей- ... уулзалгын дүү- ...тухай саг үнгэр- ...уулзалгамнай би- ...һаа хэлта ...соо үргэлжэлөө. ...эгээл удаарһан ...алгадаһан саг ...пресс-конференци- ...адаагүй байһа- ... таанадай урда ...эб.

...ста совет хүтэл- ...ээр үнгэргэгдөө ...мэдэнэ ха юмта ...хэрбээ г-н Рей- ...зүбшөөлэй үг- ..., энэ уулзалгын ...байһаниинь элитэ. ...манай энэ уул- ... гэһэн манай ...хүтэлбэри болоно. ...дүүрэв. Нюур ...уулзабашье, нэгэ- ...эе хүсэд һай- ...огүй ушаршье ...юм гэжэ зарим- ... Илангаяа һүүл- ...халуун шанга үгэ ...хөөрэлдөөнүүдтэ ...гаһаа сэхэ ерэ- ...тиимэһээ эдэ хөө- ...абьяас оршондо ... байна гэээшэ ... мүнөө би ...нүүд тухай һа- ... хубаалдахаһаа ... юумэнэй боло- ...һан ойлгохые ...эб. Зүгөөр энэ- ... һанамжанууд, ...үзэлтэнүүд, тү- ...шэнжэлгэ болохо ...уулзалгые үшөөл ...сэгнэхэ ушартай

...болоо, тэрэнэй ...рээн дээрэ тон ... эршэмтэйгээр, ...тойгоор зүбшэн ...асуудалнууд ту- ...дэмни, таанад ...рээ байхат.

...ёноной ор- ... үнгэрбэ. Би- ...өө хараа бо- ...эгтэйгөөр, ямар- ...алгагүйгөөр най- ... арга боломжо- ... Дэлхэйн по- ...талын харилсаа- ...кэри ехэ асуу- ...н түрүүн бүхы ...ниитын анхарал ... асуудалнуудаар ...тай ба эб най- ...дерна буу зэб- ...эн гаргалгые бо- ... асуудалнуудаар, ... темдэ хабаа- ... асуудалнуудаар ... гүнзэгырүүл- ... ушар бидэнэртэ

...тухай, үгэ буляал- ...дөөнүүдэй, хоёр ...алнуудай, уул- ... удха шанар ...хойлон хэлэжэ ... урда тээ юундэ ... Рейкьявигта ...тухай үүсхэл гар- ...бди гэжэ таа- ...ые хүсэнэб.

... хэблэлые та- ... ушажа байдагби, ...эргэхэ тухай мэ- ...үүдые ямар ехээр ...энь эдэ үдэрнүүд- ... байнаб. Энээнтэй ..., КПСС-эй ЦК- ...ьна секретарь, ...резидент тушаа ехэ ...һэн, мүн тэдэ- ... ехээр яараагүй ...бэд, иимэ уул- ... хэрэгтэй гү. ... буулта хэгшэ ... шүүгшэ ааб гэхэ ...нууд табигдаһан ... хойшолуулжа ... тухай США- ... манай оруул- ...шай, энэ уряал- ...тэй һайнаар ...рэнэй шиидхэбэ- ... үндэһэ барим- ...инь элитэ.

... түрүүшынхээ уул- ... тэхэрин бу- ... Эндэ айхабтар ... болоо һэн. ... ехэ сагай үн- ..., энэ Женевэ- ... бидэ мүн лэ ...обди.

...араагүй һавтнай, ... тайбан бай- ... түлөө СССР-эй ...рикын Холбоото ... харюусалга- ... мэдэрэээд, ядер- ...дэшье һүжэ- ...эгүй, тэрээндэ ...агүй юм гэжэ ...ди. Энэ хадаа ... удха шанартай мэдэрэлгэ болоно. Нэгэшье тала сэрэгэй булюу хүсэтэй болохые оролдохогүй юм гэжэ бидэ мүн лэ мэдүүлһэн байгаабди. Энэ хадаа мүн лэ тон шухала баталамжа болоно.

Женевэдэ болоһон хөөрэлдөөнүүдһээ хойшо жэл шахуу саг үнгэрөө. Совет хүтэлбэри тэндэ абаһан уялгануудтаа үнэн сэхэ байһаар. Женевэһээ бусажа ерэмсээрээ, ядерна тэһэлэлгэнүүдые болюулха болзороо һунаагаа һэмди: тэрэ байгша оной январиин 1 болотор соносхогдоһон байгаа. 14 һарын хугасаа соо манай полигонууд дээрэ хонжэн байдал оршонхой — энэ ушар Женевэдэхи үгээ ойлголсолгонуудаа манай баримталан бэелүүлдэг байһые, эб найрамдалай хуби заяанай түлөө манай харюусалгатай байһые элирхэйлэн гэршэлнэ бэшэ гү. Хэрбээ энэ бүхы үедэ Невадада тэһэрэлгэнүүдэй үргэлжэлүүлэгдэжэ байһые, мүнөөшье боложо байһые хараада абабал, эдэ бүгэдэ орёо хүшэр шиидхэбэринүүд болоно. Январиин 15-да бидэ ехэ мэдүүлгэ хээ һэмди. Энэ зуун жэлэй һүүл болотор ядерна буу зэбсэг усадхалгын программа тэрээн соо үндэһэлэн баримталагдаһан байгаа.

Европодо юрын буу зэбсэгүүдые, зэбсэгтэ хүсэнүүдые үргэнөөр хорооохо тухай ехэ комплексно программые Варшавска Договорой гүрэнүүд энэ жэлэй июнь һарада дурадхаа һэн. Баруун европынхидой, Холбоото Штадуудай һанаагаа зобожо байһые хараада абабал, энэмнай мүн лэ ехэ алхам болоно.

Чернобыльскын уршаг түбэгһөө һургаал абажа, МАГАТЭ-гэй онсо, яаралтай сессиие Венэдэ үнгэргэхэ тухай үүсхэл гаргаа һэмди. Тэрэ үнгэргэгдөө, сессиин үрэ дүнгүүдэй этигэл найдал түрүүлмэ байһыень таанад мэдэнэт. Ядерна элшэ хүсэнэй аюулгүйе сахин хангалгын олохон гол шухала асуудалнуудые шиидхэхэ арга олгоһон уласхоорондын арга нүхэсэлтэй болонхойбди.

Ондоогоор хэлэбэл, үнгэрһэн үе соо манай политикые иимээр сэгнэхэдээ, хэтэрүүлнэгүйбди гэжэ бодомжолноб. Ушарынь гэхэдэ, юрын һанал бодол тухай бэшэ, харин бодото баримтанууд тухай хэлэнэб. Ядерна зэбсэгэй үе сагта шэнэ ёһоор бодомжолхо ябадалые бүрилдүүлгэдэ туһалхын тула бидэ бүхы юумэ хээбди. Шэнэ ёһоор бодомжолхо ябадалай Европыншье оронуудта үргэнөөр хүгжөөгдэжэ байһыень сэдьхэлээ ханангяар тэмдэглэнэбди. Тусхайлбал, энэ ушар Стокгольмын амжалтада элеэр харагдана.

Юрэдөөл, Женевэдэ Президент Рейгантэй үгээ ойлголсолгонуудые хүтэлбэри болгон, бидэнэй бэелүүлһэн тодорхой ябуулгануудые дурдан тоололгоёо энээгээр дүүргэхэдэмнишье болохо. Женевэдэхи үгээ ойлголсолгонуудта бидэнэй тон анхаралтайгаар хандажа байһые сэгнэхэ арга эдэ ушар баримтанууд таанадта олгохо аабза гэжэ һананаб.

Рейкьявигта уулзалга юундэ хэрэгтэй болоо юм, энэ манай үүсхэл ямар үндэһэ баримтатай байгааб?

Ушар юуб гэхэдэ, дэлхэй дээрэхи оршон байдалда ехэ хубилалтанууд боложо эхилхэ ёһотой гэһэн манай этигэл найдал Женевэдэхи уулзалгын һүүлээр уданшьегүй буурража захалһан байгаа. Энэ талаар үндэһэ баримтанууд бии һэн. Совет-американ хөөрэлдөөнүүдэй үедэ тон ехэ юумэнэй, магад, дан үлүүсэ ехэ юумэнэй хэлэгдэһэн, 50—100 элдэб янзын дурадхал оруулагдаһан гэжэ би үсэгэлдэр Президентдэ хэлэжэ байгаа һэм, үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүдэй аша үрэ ехэтэй байһанда һэжэглэхэ ябадал түрүүлхэдээшье болохо. Хэрбээ нэгэ-хоёр гү, али гурбаншье һанамжын бии байгаа һаань, энэ ушар хөөрэлдөөнүүдыемнай тобшо тодорхой болгожо, ямар нэгэн шухала шэглэлнүүдые бэдэрхэ, эдэ бэдэрэлгэнүүд правительствануудые ямар нэгэн тодорхой хэлсээнүүдтэ, дурадхалнуудта хүргэлгөөр түгэсхэхэ арга олгохо байгаа... Зүгөөр дэлхэйн политикын гол шухала асуудалнуудай Женевэдэ зүбшэн хэлсэгдэжэ байгаашье һаань, тэндэ иимэ юумэн болоногүй.

Һүүлэй үедэ эдэ хөөрэлдөөнүүд, сэхыень хэлэхэдэ, ямаршье үрэ дүнгүүдые үгэнгүй, мухардашоод байнхай. Буу зэбсэгүүдые бүтээлгэ зогсоогдонгүй, политическэ болон сэрэгэй талаар ой ухаанда орошогүй уршаг хойшолонгуудтай хэмжээндэ хүргэгдэжэ байһаниинь улам эли болонхой.

Минии дээрэ хэлээшэ асари ехэ үүсхэлнүүднай дэлхэйн олониитын анхарал ехээр татаһан байгаа. Гэбэшье тэдэниие американ захиргаан ёһотой һайнаар ойлгобогүй.

Оршон байдал орёо түгшүүрилтэй боложо, дэлхэйн хүн зоной һанааень ехээр зобооһон байгаа. Дэлхэй дээрэхи байдал бурьялжа байна гэжэ хэлэхэдээ, хэтэрүүлнэгүй зааб гэжэ бодомжолноб. Таанад өөһэдөөшье энээнэй гэршэнэр болонот. Дэлхэй дээрэхи байдал бурьялжа байна, эгээл тиимэһээ бэрхэшээл түбэгүүдые зогсоохо арга олгоһон политическэ хүсэл эрмэлзэлтэй, эрид шиидэнхэй байха эрилтэ бүхы оронуудай, нэн түрүүн томо ехэ гүрэнүүдэй, түрүүшын ээлжээндэ Советскэ Союзай болон Америкын Холбоото Штадуудай хүтэлбэрилэгшэдэй урда табина.

Үйлэ хэрэгүүдэй иимэ хүгжэлтые буруу һүргэхын тула ямар нэгэн тиимэ юумэ хэхэ шухала. Үйлэ хэрэгэй хүгжэлтые шухала шэглэлээр ябуулхын тула шэнэ түлхисэ, хүсэтэ түлхисэ үгэхэ хэрэгтэй гэжэ ойлгоһон байгаабди. Имагтал СССР-эй болон Америкын Холбоото Штадуудай хүтэлбэрилэгшэдһөө иимэ түлхисэ үгтэхэ аргатай байна. Эгээл тиимэһээ июлиин 25-да тэрэнэй эльгээһэн бэшэгтэ Президент Рейгандэ харюусахадаа, дары түргөөр уулзаха тухай тэрэниие урихые шиидээ һэм. Бүхы ажал хэрэгүүдээ нэгэ-хоёр үдэрөөр орхижо, уулзалга хойшолуулашагүйгөөр үнгэргэхэ хэрэгтэй оршон байдал тохёолдожо байна гэжэ би бэшээ һэм.

Нүхэр Шеварднадзе энэ бэшэгые Президентдэ дамжуулан барюулһан байгаа.

Тиин мүнөө тон шухала удха шанартай энэ уулзалга болобо. Тэрэнэй үрэ дүнгүүдһээ ехэ юумэн дулдыдаха гэжэ бидэ багсаамжалаа һэмди. Тиимэһээ энэ уулзалгада гар хооһон ерээгүй байһамнай элитэ.

Бидэ ямар юумэтэйгээр Рейкьявик ерээбибди? **Олохон ехэ дурадхалнуудтайгаар** ерэһэн байнабди. Хэрбээ тэдэнэй һайшаагдан абтаа гээшэ һаань, үнэхөөрөөшье богонихон болзорто ядерна буу зэбсэг хизаарлахын түлөө тэмсэлэй бүхы шэглэлнүүдтэ хубилалтануудые оруулжа, оршон байдалай хүгжэлтые ядерна буу зэбсэггүй байдал тээшэ залан хүтэлжэ эхилхэ арга олгохо байгаа гэжэ хэлэхэ байнаб.

Саашадаа минии албанай хэрэгээр Америкын холбоото Штадуудта ошоод байха үедэ Президент бидэ хоёрой тэдээндэ гараа табижа шадамаар **хэлсээнүүдэй гурбан проект** бэлдэхыень уялгалһан даалгабари гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдтээ, бусад зохихо албан зургаануудтаа эндэ, Рейкьявигта, үгэхэ ёһотойбди гэжэ би Президентдэ дурадхабаб.

Нэгэдэхинь — стратегическэ буу зэбсэгүүдые 50 процентһээ доошо бэшээр хорооохо. Тиихэдэ эгээл үхэлэй аюулта буу зэбсэгые энэ зуун жэлэй һүүл болотор бүрин хүсэдөөр усадхаха хараа бодолтой байнабди. Ямар нэгэн нюдэ бүрлүүлһэн алхам хэжэ, ямар нэгэн саг соо ниитын һанал бодолые һамааруулхын бэшэ, харин үнэхөөрөөшье горитой алхам хэжэ, гүнзэгы ехээр хороохыемнай дэлхэйн арад түмэн хүлеэжэ байна гэжэ ойлгоһон дээрэһээ иимэ үүсхэл гаргабабди. Бүхы дэлхэйн, тэрэ тоодо Советскэ Союзай болон Америкын Холбоото Штадуудай арадуудай аша туһада үнэхөөрөөшье зоримгой, харюусалгатай ябуулгануудые бэелүүлхэ саг хүрэжэ ерээд байна.

Стратегическэ буу зэбсэг тушаа хэлсээнэй проект бэлдэхэ даалгабариин үгтэһэн совет болон американ делегацинууд тэрэниие хороолгые һайнаар, үнэн сэхээр тэнсүүрилхэ ёһотой һэн. ОСВ-2-ые зохёон абалгын үедэ үргэнөөр мэдэрэгдэһэн ойлгомжо тухай эндэ хэлэгдэнэ. Гэбэшье Президенттэй энэ асуудалые зүбшэн хэлсэжэ захалхадамнай, Женевэдэхи хөөрэлдөөнүүд дээрэ ходо ходо хэлсэгдэдэг бүхы хэмжээнүүд, тобшолбол, тоо баримтанууд дахинаа дурдагдаһан байгаа. Асуудалай бодото удхые бусайдуулхын тула тэрэ хэгдээ бшуу. Тиихэдэнь бидэ иимэ тобшолол тодорхойлолго хэбэбди: стратегическэ добтолхы буу зэбсэгүүдые: газар дээрэ тодхогдодог стратегическэ ракетэнүүдые, уһан доогуур ябадаг онгосонууд соо тодхогдодог стратегическэ ракетэнүүдые, стратегическэ бомбардировщигуудые тус тустань хахад хубяарнь хороохо.

Американ делегаци энээниие зүбшөөбэ. Тиигэжэ бидэ тон ехэ асуудалаар үгээ ойлголсообди.

Эндэ бидэ ехэ буултануудые хээбди гэжэ танай анхарал хандуулха байнаб.

Женевэдэ 50 процентээр хорооохо тухай дурадхал оруулхадаа, дундуур зайда хэрэглэгдэхэ ракетэнүүдые стратегическэ буу зэбсэгэй тоодо оруулһыемнай. таанад мүн лэ һанана ёһотойт. Ушарынь гэхэдэ, тэдэнэр манай газар дайдада хүрэхэ байгаа. Мүнөө бидэ энэ эрилтэһээ арсаабди, тиихэдээ дүтүүр тодхогдохо хэрэгсэлнүүд тухай асуудалые зүбшэн хэлсэлгэһээ гаргаһан байнабди.

Иимэ ехэ буултануудые хэһэнэймнай ашаар лэ Рейкьявигта стратегическэ буу зэбсэг хөөрохо талаар үгээ ойлголсобобди.

Манай хоёрдохи дурадхал дундуур зайда хэрэглэгдэхэ ракетэнүүдтэ хабаатай байгаа. Мүнөө болотор зүбшэн хэлсэгдэжэ байһан бүхы дурадхалнуудһаа (забһарай, саг зуурын болон бусад) арсажа, урдын американ дурадхалда тэхэрин бусахые гэхэ гү, али Европодохи американ болон совет дундуур зайда хэрэглэгдэхэ ракетэнүүдые бүрин хүсэдөөр усадхахые хараада абажа, иимэ түхэлэй буу зэбсэг тушаа хэлсээ бэлдэхэ даалгабари үгэхые дурадхаһан байгаабди. Тиихэдэ Женевэдэ манай оруулһан дурадхалнуудһаа илгаань юуб гэхэдэ, Франциин ба Англиин ядерна хүсые мүнөө хараада абангүй орхиһон байгаабди. Энэ хадаа манай зүгһөө тон ехэ буултын хэгдэһые таанад ойлгоно ха юмта даа. Ушарынь гэхэдэ, США-гай союзнигууд болохо эдэ хоёр орон ядерна буу зэбсэгтэй; энэ буу зэбсэгынь үргэнөөр бүтээгдэжэ, нарижуулагдажа байна. Харин тэдэнэй сэрэгэй бүхы ябуулга НАТО-гай оршондо наринзар залан шэглүүлэгдэжэ байдаг. Энээниень бидэ тон һайнаар мэдэхэбди. Тиигэбэшье бидэ хэлсээ баталалгада ушаруулагдажа байһан бэрхэшээл түбэгые зайсуулбабди.

Саашань. Ази тушаа һанаагаа зобохо ушар гараһан байгаа. Эндэ бидэ иигэжэ дурадхабабди: хөөрэлдөөнүүдые хэжэ, нэгэ нэгэнэйнгээ эрилтэнүүдые ойлгоод, шиидхэбэри олохо ёһотойбди. Мянгаад километрэй зайда хэрэглэгдэхэ ракетэнүүд тухай асуудал заабол табигдаха ёһотой гэжэ ойлгоо һэмди. Энэ асуудалаар бидэ дурадхал оруулбабди: эдэ ракетэнүүдые бүтээн гаргалгаяа зогсоогоод, тэдэнэй хуби заяан тухай хөөрэлдөөнүүдые хэжэ эхилхэбди.

Иимэ ехэ хэмжээнүүдые бэелүүлхэ хүсэлэнтэй байнабди. Минии һанахада, американецууд бидэнэрһээ иимэ юумэ хүлеэгээгүй байбашье, үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүдые дэлгэжэ, өөһэдынгөө ракетэнүүдые Европоһоо гаргаха байһамнай бидэнэй зүрхэ сэдьхэлые ханаанагүй гэжэ сэхэ руунь мэдүүлээ. Бидэниие забһарай дурадхалда дахинаа урижа захалба. Зүгөөр бидэ дундуур зайда хэрэглэгдэхэ совет болон американ ракетэнүүдһээ Европые гүйсэд сүлөөлхые шууд сэхээр дурадхаһан байгаабди.

Энэ асуудалаар үгэ буляалдаха зуураа, урдань ехээр идхан дурадхадаг байһан «нулевой вариант» гэжэ өөрынгөө һанаашалһан юумэнһээ арсажа байна гээшэ гүт гэжэ США-гай президентын анхарал энээндэ хандуулһан байнабди. Харин мүнөө бидэ танай тэрэ һаналые дэмжэһэн алхам хэхэ бшуубди.

Үгэ буляалдаан, хурса үгэ буляалдаан мүнөө үдэр хүрэтэр үргэлжэлөө һэн. Тиин бидэнэр тэдэнэй урдаһаа үшөө нэгэ алхам хэхэ гэжэ шиидэһэн байнабди: американ болон совет ракетэнүүдые Европодо усадхахадаа, Азида байгаа дундуур зайда буудаха өөһэдынгөө ракетэнүүдтэ зуу зуун боеголовконуудые үлөөхые зүбшөөнэбди, харин америкынхид США-гай газар дэбисхэр дээрэ өөһэдынгөө тиимэл ракетэнүүдтэ мүн лэ тэды шэнээниие үлөөхэ ёһотой гэжэ мэдүүлээ һэмди.

Энэмнай юрэнхы дээрээ манай талаһаа бахал тон ехэ буулта байгаашье һаань, эсэсэй эсэстэ энэшье асуудалаар хэлсээ хэхэ гэжэ үгээ ойлголсоһон байнабди.

Юун бэ гэхэдэ, хэээ нэгэтэ энээнээ эхилхэ ёһотой ха юмбибди. Би энээн тухай нэгэтэ бэшэ хэлэһэн байнаб. Нэгэ янзын, хэбшээшэһэн бэшэ, харин зоримгой шиидхэбэринүүд хэрэгтэй! Хэрбээ мүнөө ямар шатада ерээд байһанаа анхарангүйгөөр, мүн үглөө ямар шатада тулахаяа, энэ үглөөдэрэймнай юрэ ерэхэ, болихыеншье мэдэнгүйгөөр, харин үнгэрһэн саг дотор лэ ходо зүбшэл һургаал бэдэржэ, тад ондоо сагта хабаатай юумые ашаглаха болоо һаамнай ямаршье хөөрэлдөөн болохогүй бшуу. Ямар нэгэн юумэнһээ эхилхэ хэрэгтэй бэшэ аал? Тиин бидэндэ энэ алхам хэхэмнай бэрхэтэйшэг байгаа гэжэ дахин дабтан хэлэнэб. Тиимэшье һаань бидэнэр дурсагдаһан эбсэлтэ хэхээр шиидэһэн байнабди. Тиигээд США-гай президенттэй уулзаха үедөө дундуур зайда буудаха ракетэнүүдые усадхаха ба хорооохо тухай асуудалааршье үгээ ойлголсоо һэмди.

Ядерна буу зэбсэгүүдые даамай ехээр хорооохоор бэлэн байһантай дашарамдуулан, бидэнэр асуудал иигэжэ табиһан байнабди: тодорхой үе шатада — ядерна буу зэбсэг усадхалгын үе шатада орожо байгаа хадаа. хиналта тушаа асуудалые гүйсэд һонордохохо ёһотойбди. Мүнөө хиналта тон шанга байха ёһотой. Советскэ Союз гурбан дабхар хиналта байха ёһотой гэжэ тоолоно. Тиигэбэл лэ али алишье тала урьхада, мэхэ гоходо оруулагдахагүйбди гэжэ гүйсэд этигэнги байха ха юм. Бидэнэр ямаршье янзын хиналта хүлеэн абахаар бэлэн байһанаа гэршэлнэбди. Тиин манай иимэ һанамжа баримталһан ушарһаа энэшье асуудал зүбшэлгэһөө абтаһан байна.

Ядерна буу зэбсэгые бодото дээрэнь усадхажа эхилхэ ябадалтай дашарамдуулан, үшөө нэгэ иимэ шиидхэхэ ёһотой асуудал гарана: энэ турша соо али алишье тала сэрэгэй талаар булюу болохые оролдохогүй гэжэ хоёр тала бүхэн лаб бата найдамжатай байха ёһотой. Минии һанахадаа, энэ хадаа политическэшье, сэрэгэйшье талаар тон үнэн зүб, хуулита ёһоор табигдаһан асуудал болоно.

Политическэ талаар гэбэл: хэрбээ буу зэбсэг хороожо эхилбэл, шэнэ түхэлэй зэбсэгүүдые бии болгохо замда мүнөө байгаа бүхы хаалтанууд тэрэ зандаа үлөөгдэхэһөө байтагай, бүри батадхагдаха ёһотой, энээниие түйлахые оролдохо ёһотой гээшэбди.

Сэрэгэй талаар харабал: хоёр талаһаа ядерна буу зэбсэгүүдээ хороожорхиһон хойнонь нэгэ талань тэрэ хороолгын үедэ һэмээхэнээр үүсхэлые гартаа абажа, сэрэгэй талаар нюудагаар булюу болошоһон байхагүйн тулада мүн лэ оролдолго гаргаха ёһотойбди. Иимэ юумэн болохо ёһогүй. Би энээниие Советскэ Союзда хабаадуулнаб. Гэбэшье американ таладашье бидэнэр мүн лэ тиимэ эрилтэ табиха эрхэтэйбди. Тиин энээнтэй дашарамдуулан, асуудал иимээр табиһан байнабди: буу зэбсэг бодото дээрэнь, даамгай ехээр хороожо эхилээд, һүүлээрнь арбан жэл үнгэрһэн хойно Советскэ Союз болон Америкын Холбоото Штадуудай ядерна ехэ зэбсэгүүдые усадхажа эхилхэдээ, буу зэбсэг үрдилдэн бүтээлгэдэ хаалта боложо байгаа оньһонуудые энэ үедэ һуларуулха бэшэ, харин тэдэниие, түбхын түрүүндэ ПРО гэдэгые улам батадхаха ёһотойбди.

Тиин энэ талаар манай дурадхал иимэ байгаа: ойрын арбан жэлэй туршада али алишье тала энэ договорһоо гараха эрхые хэрэглэхэгүй гэһэн адли уялга хоёр тала абажа, энээгээрээ ПРО гэдэг болзоргүй договорые батадхахабди.

Зүбөөр, бүхы байдалһаа дулдыдуулан табигдаһан асуудал бэшэ аал? Дулдыдуулан табигдаһан даа.

Томоотойгоор табигдаһан гү? Томоотойгоор.

Хоёр талын аша туһатай тааралдана гү? Хоёр талын аша туһатай тааралдана.

Тиин эдэ арбан жэлнүүдэй туршада ПРО-до хабаатай бүхы эрилтэнүүд шангаар сахигдаха, замбуулинай зэбсэг ухаалалга, туршалга хоригдохо, тиин лабораторинууд соол шэнжэлгэ, туршалганууд зүбшөөгдэхэ ушартай гэжэ энээнтэй хамта бидэнэр хэлэһэн байнабди.

Тиигэхэдээ бидэнэр юу хэлэхые хүсэһэн байгаабибди?

Американ захиргаанай, президентын СОИ-да дуратайе мэдэнэбди. Тиин лабораторна туршалгануудые үргэлжэлүүлхэ, тэрэниие хэхэ боломжотой байхые манай зүбшөөлгэ бол шэнжэлгэнүүдээ эсэстэнь хүргэжэ, СОИ гээшэ юун гээшэб, тэрээнһээ шүлэ гарахаар» гү гэжэ мэдэхэ арга боломжо президентдэ олгохо гэһэн байгаа бээзэбди. Зүгтөө олон хүнүүдтэшье, мандашье энэ юун гээшэб гэжэ бүри мүнөө эли юм.

Тиин эгээл энэ үедэ дэлхэйн политикада, тэрэ тоодо буу зэбсэг үрдилдэн бүтээлгые болюулха, ядерна зэбсэг хорихо гэһэн асуудалнуудта хоёр ондоогоор хандадаг байһан ябадал элитээр харагдажа, эгээл энэ үедэ бодото шанга тулалдаан эхилһэн байна.

СОИ-до хабаатай бүхы юумые Америкэ гансал лабораторинуудта бэшэ, харин тэдээнһээ гадуур, тэрэ тоодо замбуулиндашье туршаха ба шэнжэлхэ эрхэтэй байха ёһотой гэжэ американ захиргаан, президент эсэс хүрэтэр идхаһан зандаа байгаа юм.

Теэд энээниень хэн зүбшөөхэб? Ухаа муутай хүн гү? Теэд ухаагаа һамараашад байха газартаа, аргалалгын орондо байдаг ха юм даа. Юрэдөөл хүтэлбэрилхы тушаалнуудта, илангаяа гүрэнүүдые жолоодолгодо тиимэ хүнүүдые би харагшагүйб.

Бидэнэр айхабтар ехэ, түүхэтэ шиидхэбэринүүдые мэнэ абахаар бэлэн болошоод байгаабди, юундэб гэхэдэ энээнһээ урда буу зэбсэгүүдые имагтал хизаарлаха тухай хөөрэлдөөн боложо байгаа бшуу. Бидэнэр ПРО, ОСВ-1, ОСВ-2 болон бусад зүйлнүүдээршье шиидхэбэринүүдые абажа байгаабди.

Тиин мүнөө манай ойлгоходо, американ захиргаан технологическа талаар булюу байдалтайбди гэжэ этигэшэһэн тула СОИ-иие ашаглан, сэрэгэй талаар булюу боложо шадахабди гэжэ найдаад, урдань үгээ ойлголсоһон зүйлнүүдһээшье арсаһан байна. Харин бидэнэр бодото дээрэнь бэелүүлэгдэхэ ябадалһаань дулдыдуулан, договорнуудые зохёохо гэһэн даабари үгэхэ гэжэ дурадхаһан байнабди. Тиин Вашингтондо уулзаха үедөө тэдээндэ гар табигдажа болохо байгаа бшуу. Теэд американ тала эдэ бүгэдые буруу һүргөө.

Түүхэтэ арга боломжо алдажа байналди гэжэ би президентдэ хэлээб. Манай һанамжанууд хэзээшье иимэ ойро дүтэ байгаагүйл.

Президент мантай хахасаха үедөө: — Би сүхэрбэб, та ямаршье хэлсээ, үгээ ойлголсолго түйлаха анханһаа хүсэлэнгүй эндэ ерэһэн байнат,— гэжэ намда хэлээ.— Юундэ оройдоол ганса үгэһөө СОИ-до, туршалгын асуудалда, энээндэ хабаатай бүхы асуудалнуудта иимэ хатуугаар хандана гээшэбта? Эндэ үгэ хүүрнүүд бэшэ, харин хэрэг бодото дээрээ харагдаха ёһотой гэжэ һананаб. Американ захиргаан тархи соогоо ямар бодолтойб гэжэ эгээл эндэхэнһээ ойлгогдоно. Харин американ сэрэгэй-промышленна комплексын тархи соо ямар бодолтойб, американ захиргаанай тархида тиимэл бодол бии гэжэ би мүнөө эли харанаб. Тус захиргаан тэрэнэй гар соо. Тиин президент дурадхагдаһан шиидхэбэри бэеэ даагаад абажа шадахагүй байна бшуу. Бидэнэр забһаралалгануудые хээбди, үгэ буляалдаабди, теэд президент дэмжэлтэ абаагүй гэжэ мүнөө харанаб. Тиимэһээл түүхэтэ дүнгүүдтэ гараха гэжэ өйртоод байтарнай, манай уулзалга буруу һүрөө бшуу.

Тиин манай талаһаа нилээд ехэ буултануудай хэгдэбэшье, бидэнэр үгээ ойлголсожо шадаагүйбди, энэ уулзалгада иимэ гашуудалта байдал тохёолдоо.

...Урда үедэ США-тай бэрхэтэй хөөрэлдөөн болобошье, тэрэ Женевын һүүлээр үргэлжэлүүлэгдэһэн байгаа. Тиин минии Америкын Холбоото Штадуудта ошохо үедэ манай уулзалга ямар байха ёһотойб гэһэн асуудалаар өөрынгөо һанамжа президентдэ би хэлээ һэм. Тэрэ һанамжа таанарта мэдээжэ.

Энэ манай эрилтэ бэшэ. Энэ хадаа бидэнэрэй харюусалгые — миниишье, президентынхье харюусалгые ойлгоһон ябадал гэжэ һананаб. Вашингтондо ерээдүйдэ болохо уулзалгада эгээл иимээр хандахые тэрэ баалхана бшуу. Манда үрэ дүнтэй уулзалга хэрэгтэй. Тэрэ уулзалгада үнэхөөрөө эли бодо мэдэрэгдэмэ үедэ дүнгүүд түйлагдаха, тэрэ гүнзэгы ехэ хубилалтануудта, ядерна буу зэбсэгые хинаха, буу зэбсэг үрдилдэн бүтээлгые болюулха, ядерна буу зэбсэг усадхаха гэһэн иимэ амин шухала асуудалнуудаар ехэ алхамуудта хүргэхэ ёһотой.

Бэшэгүүд соогоошье, уулзаха үедөөшье би тэрээндэ иигэжэ хэлээб: господин президент, Вашингтондо болохо манай уулзалгые та бидэ хоёр буруу һүргүүлхэгүй ёһотойбди. Эгээл тиимэһээ дары сагтаа уулзахые би дурадхааб. Тиин үгээ ойлголсожо, Вашингтондо уулзаха сагтаа ехэ шухала дурадхалнуудые оруулхаар, шухала шиидхэбэринүүдые абахаар бэлэн болонхой ошохын тулада бүтээмжэтэй һайн алхамуудые хэхэ арга боломжо манда бии.

Бидэнэр Вашингтондо уулзахабди, тиигээд тэрэ уулзалгамнай буруу һүрэшэхэ гэжэ би нэгэшье минутын туршада бодожо шадахагүй байнаб. Тиимэ болоо һаань, Советскэ Союздашье, США-дашье, бүхы дэлхэйдэшье хүнүүд юрэдөө юун гэжэ һаналтай гээшэб. Айхабтар томо хоер гүрэниие энэ ямар политигууд толгойлно гээшэб. Тэдэнэр уулзана, бэшэг бэшэлсэнэ, аяар гурбадахи уулзалгань болоо, тиигээд юун тухайшье үгээ ойлголсожо шаданагүй. Энэмнай мүнөө урид мэдэжэ хэлэхын аргагүй хойшолонгуудтай, ехэ муухайгаар түгэсэһэн уулзалга болохо байгаа гэжэ би тоолоноб. Иимэ юумэндэ бидэнэр яашье хүргэхэ ёһогүйбди. Иимэ юумэн гансал манай оронуудай бэшэ, харин бүхы дэлхэйн хүн зониие сүхэрөөхэ байгаа. Тиин Вашингтондо болохо уулзалга бодото үрэ дүнгүүдтэй байха ёһотой гэһэн һаналтайгаар лэ тэрэ хараалагдана бшуу. Ушар тиимэһээ хамаг бүхы юумэеэ ажал хэрэгэй оршон байдалда һайса зүбшэн хэлсэхын, хэн хэнээшье анхаралтайгаар шагнажа, элдэб асуудалаар һаналаа ниисүүлхые оролдохын, тиин манай хоер оронойшье аша туһатай, манай союзнигуудайшье, бүхы оронуудай арадуудайшье аша туһатай тааралдаха ниитэ алхамуудые оложо туршахын тулада эндэ, Рейкьявигта ажалай уулзалга үнгэргэхэ гэһэн үүсхэл бидэ гаргаһан байгаабди.

Гэтэр америкынхидэй энэ уулзалгада гар хооһон ерэһэниинь шаналмаар. Тэдэнэр хашартай болошоһон хуушан үгэнүүдээ дабтаһаар зандаал, тэдэнь Женевэдэхи хэлсээнэй үрэ дүнгүүдые һүнөөхөөр байнал. Бидэнэр иимэ байдалые эрид хубилгажа, дардам зам нээжэ, шэнэ шатада гараад, шиидхэхээр болоһон асуудалнуудые үнэхөөрөө шиидхэхэ хүсэлэнтэйгөөр өөһэдынгөө дурадхалнуудые оруулһыемнай таанад харанат.

Тиигээд юун болооб гэжэ таанарта хөөрэжэ үгэбэб.

Тиигээд яаха гээшэб?

Холбоото Штадууд байһан зандаа байна, Советскэ Союз байһан зандаа байна. Манай нэгэ ород зохеолшын ямаршьеб геройнь Америкые хаахаар забдаһан байгаа, теэд тиигэжэ шадаагүй һэн ха. Бидэнэр тиигэжэ байжа аашалха бэшэбди. Америкэ гээшэмнай бодото зүйл, бүри тиихэдэ ямар томо зүйл гээшэб. Советскэ Союзшье, минии һанахада, мандайжа байгаа бодото зүйл ха юм даа. Теэд бүхы дэлхэйшье бодото дээрээ байна бшуу. Тиин мүнөөнэй дэлхэйн эдэ бүхы бодото зүйлнүүдые хараада абангүйгөөр, нэрэ хүндэтэйшье боложо шадахагүйш, тиин түбхын түрүүндэ табигдаад байгаа асуудалнуудые шиидхэжэш шадагдехагүй.

Шэнэ ёһоор бодомжолго дуталдана гэжэ энэ уулзалгын үедэ бидэнэр элеэр мэдэрээбди. Тиин сэрэгэй талаар булюу болохын түлөө шухатаралга баһал үзэгдөө бшуу. Энэ зун би господин Никсонтэй уулзаа һэм. Тиин хөөрэлдэжэ байхадаа тэрэ намда иигэжэ хэлээ һэн: Тэрэ бүтэшэгүй юумэнэй хойноһоо шухатаралга бидэниие дан холо абаашаад байна гэжэ өөрынгөө нилээд гайтай ажабайдалай болон политическэ дүй дүршэлдөө түшэглэн хэлэхэ үндэһэтэйб. Тиигээд хада уула мэтэ ехээр суглуулжархиһан ядерна буу зэбсэгээ яажа усадхахаяа, энэ ехэ отог оргойһоо хайшан гэжэ гарахаяа мүнөө мэдэхэеэ болеод байнабди. Эдэ бүгэдэ дэлхэй дээрэхи байдалые хэсүү болгоно, муудхаана.

Тиибэ яабашье эндэ үгээ ойлголсохоор зүйлнүүд харагдаа гэжэ һананаб. Гансал тэдэниие хуулита ёһоор бүридхэлдэ абажа шадагдаагүй.

Бидэнэр дурадхалнуудаа багса бүлэг болгоод оруулаабди. Манай юундэ тиигэһые таанар ойлгоно ёһотойт. Гэбэшье ядерна буу зэбсэг бэлэдхэлгые ехээр хорооохо тухай иимэ үгээ ойлголсолгодо манай ерэһэн энэ зам хадаа манай эндэ олоһон ехэ дүй дүршэл гээшэ, тиин иимэ ололтонууднай ехэ.

(Эхин. Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

М. С. ГОРБАЧЕВ МОСКВАГАА БУСАБА

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачев США-гай президент Р. Рейгантэй уулзаһанайнгаа һүүлээр Рейкьявигһаа октябриин 13-да Москва бусажа ерээ.

М. С. Горбачевтой хамта КПСС-эй ЦК-гай секретарьнууд А. Ф. Добрынин, А. Н. Яковлев, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин туһалагша А. С. Черняев, СССР-эй оборонын министрэй нэгэдэхи орлогшо С. Ф. Ахромеев бусажа ерэлсээ.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүд Г. А. Алиев, А. А. Громыко, Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидадууд В. И. Долгих, Б. Н. Ельцин, Н. В. Талызин, КПСС-эй ЦК-гай секретарьнууд М. В. Зимянин, В. А. Медведев, Г. П. Разумовский, КПСС-эй Центральна шалгалтын комиссиин түрүүлэгшэ И. В. Капитонов болон бусад нүхэд М. С. Горбачевые аэропортдо угтаа.

Гүрэнэй хэрэгүүдээр саг зуурын этигэмжэтэ нюурнууд: США-гай СССР-тэхи Р. Комбс, Исландиин СССР-тэхи Б. Йонссон гэгшэд угтагшадай дунда байлсаба.

(ТАСС).

АЛБАНАЙ ХЭРЭГЭЭР

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ба Совет правительствын уряалаар Аргентинын Республикын президент Рауль Рикардо Альфонсин албанай хэрэгээр октябриин 13-да Москва ерэһэн байна.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. А. Громыко, тусхай тушаалтай бусад хүнүүд тэрэниие аэродром дээрэ угтаа.

Энэ үдэр Кремлиин Ехэ ордон соо СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ба СССР-эй правительствын үмэнэһөө Р. Альфонсинай хүндэдэ обед үгтэһэн байна.

Совет талаһаа А. А. Громыко, Г. А. Алиев, Н. В. Талызин, тусхай тушаалтай бусад хүнүүд тэндэ байлсаа.

Нүхэр ёһоной хани халуун оршон байдалда үнгэрһэн обед дээрэ А. А. Громыкын, Р. Альфонсинай хэлэһэн үгэнүүд анхаралтайгаар шагнагдажа, альга ташалгаар угтагдаа.

(ТАСС).

РСФСР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДТЭ

Автономито республикануудай, хизаар болон областьнуудай агропромышленна комитедүүдэй түрүүлэгшэнэрэй, нютагай партийна, совет болон ажахын органуудай түлөөлэгшэдэй, хүдөө ажахын үйлэдбэриин түрүүшүүлэй хабаадалгатайгаар РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй заседани октябриин 13-да болобо. 1986—87 онуудай үбэлэй үедэ малай үбэлжэлгые эмхитэйгээр үнгэргэхэ ба мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгэ ба гүрэндэ худалдалгые дээшэлүүлхэ талаар РСФСР-эй совет болон ажахын органуудай зорилгонууд тухай, РСФСР-эй экономическа ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэбэй ба РСФСР-эй гүрэнэй бюджедэй юһэн һарын дүүргэлтын дүнгүүд тухай асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ.

1985—86 онуудай үбэлэй үедэ малай үбэлжэлгые амжалтатайгаар үнгэргэжэ, мал ажалай продукци үйлэдбэрилгэ ба худалдалгые дээшэлүүлһэнэй түлөө Россин Федераци КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй болон ВЛКСМ-эй ЦК-гай Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаһан байна. СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо, СССР-эй Госагропромой түрүүлэгшэ В. С. Мураховский Хүндэлэлэй грамота барюулаа.

КПСС-эй ЦК-гай, РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, ВЦСПС-эй, ВЛКСМ-эй ЦК-гай, СССР-эй Госпланай, СССР-эй министерствэнүүд болон албан зургаануудай харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй заседанида хабаадалсаһан байна.

(ТАСС).

М. С. ГОРБАЧЕВОЙ ХЭҺЭН ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Эндэ болоhон уулзалгада эсэсэй эсэстэ тохеолдоhон байдалые. США-гай президентшье, бидэшье hайса шэбшэжэ бодожо үзэхэ, тиин үшөө дахин тэхэрижэ, бидэниие илган hалгаажа байгаа зүйлнүүд дээгүүр алхан гараха hэдэлгэ хэхэ ёhотойбди гэжэ hананаб. Бидэнэр олон зүйлөөр үгэеэ ойлголсонхой ха юмбибди, олон юумэ гаталаа бшуубди. Президентдэ конгресстэй, политическэ бүлэгүүдтэй, американ олониитэтэй зүбшэхэ, хөөрэлдэхэ хэрэгтэй байжа болохо. Эдэ бүгэдые Америкэ бодожо үзэг лэ. Бидэ хүлеэхэбди, тиин ниитэлhэн тэдэ дурадхалнуудаа бусаахагүйбди, бидэнэр тэдээгээр үнэн дээрээ үгэе ойлголсоо ха юмбибди. Энэ нэгэдэхеэр.

Хоёрдохёор, байдалые үнэн зүбөөр харадаг бүхы дэлхэйдэхи хүсэнүүд мүнөө үйлэ ябадалаа дэлгэхэ ёhотой гэжэ би hананаб. Социалис дэлхэйдэ, капиталис дэлхэйдэ, хүгжэжэ байгаа дэлхэйдэ ажаhуугаа бидэ бүгэдэ мүнөө айхабтар шухаг ололтотой болообди гэбэл: буу зэбсэг үрдилдэн бүтээлгые болюулха хэрэг одоол бэелүүлжэ эхилхэ, ядерна зэбсэг хорихо, тэрэниие усадхаха, тиигэжэ ядерна аюулые хүн түрэлтэнhөө зайсуулха аргатайбди. Энээнтэй дашарамдуулан, бидэнэр США-гай президентдэ иимэ дурадхал оруулаабди: Рейкьявигта боложо байгаа манай уулзалгын дүүрэмсээрнь, ядерна тэhэрэлгэнүүдые хорихо асуудалаар хэлсээ хэжэ эхилхэ тушаа үгэеэ ойлголсоел. Тиихэдэ бидэнэр иигэжэ дурадхаабди: ядерна тэhэрэлгэнүүдэй түйл тухай, тэрэнэй хүсэн тухайшье, мүн жэлдээ хэды ядерна туршалга хэжэ болохо тухайшье, тэрэшэлэн 1974 оной болон 1976 оной договорнуудай хуби заяан тухайшье тэрэ хөөрэлдөөнэйнгөө ямар нэгэн шатада, магад, эгээл түрүүшын ээлжээндэшье хэлсээ [illegible]

Энэ асуудалнуудые зохисотой найруулга олохоор бэлэн байгаабди гэжэ би хэлэхэ ёhотойб. Америкэн талада бидэнэр иигэжэ хэлээбди: тэhэрэлгэнүүдээ заал hаа болюулагты гэнэгүйбди. Тэрэ танай хэрэг. [illegible]

Тиихэ зуураа таанарайшье дурадхаhан асуудалнуудые харахабди: хииэлгэ тухай, түйл тухай, ядерна тэhэрэлгэнүүдэй тоо тухай, 1974—1976 онуудай договорнуудай тухай хөөрэлдэхэбди. Эдэ бүгэдые хараха болонхо. Тиигэжэ ойро дүтэ болоо байгаабди. Тэд ПРО тушаа асуудалаар хэлбагаа хахархайдамнай, бүхы зүбшэн хэлсэлгэмнай таhалдажа, бүхы бэлэдхэлгэмнай [illegible] уулзалгамнай болюулагдаhан байна.

Дайн болон эб найрамдал гэhэн асуудалаар, ядерна аюул гэhэн асуудалаар — бүхы оронуудай арадуудые hанаашархуулжа байгаа гол асуудалаар дэлхэй дээрэ тохёолдоhон байдалые [illegible] гэжэ би hананаб. Президентдэ манай дурадхаhан бүхы юумэн америкэн арадайшье, бүхы оронуудай арадуудайшье аша туhатай тааралдана гэжэ хэлэхэдээ, би нэгэшье хэтаруулнэгүйб гэжэ hананаб. Хэрбээ хэн нэгэнэй тиимэ бэшэ гэжэ hанаха байгаа hаань, мүнөө бүхы дэлхэйгээрээ тэрээндэ иигэжэ хэлэхэ эрхэтэйбди: американ арадай, совет арадай, бүхы оронуудай арадуудай эрижэ байгаа юумыень шагнаархыт.

Би энэ уулзалгада ерээд, эдэбхитэй үйлэ хэрэгүүдэй саг ерээ гэжэ хэлээ hэм. Эдэ үгэнүүдни зүн бэлигтэ ороhон үгэнүүд байшоо.

Үнэхөөрөө, үйлэ хэрэгүүдэй саг ерээл, тиин тэрэниие алдажа болохогүй. Бидэ үйлэ хэрэгээ бэелүүлхэбди. Эб найрамдалай хараа шугамhаа, буу зэбсэг үрдилдэн бүтээлгэдэ эсэргүү тэмсэлhээ, ядерна буу зэбсэг хорихын түлөө, ядерна зэбсэг усадхахын түлөө тэмсэлhээ, манай бүхы бүмбэрсэг дэлхэйhээ энэ ехэ аюулые зайсуулхын түлөө тэмсэлhээ бидэнэр арсахагүйбди. Тиин энэ тэмсэлдээ гансаардахагүйбди гэжэ hананаб.

Тиин мүнөө, уулзалгын дүүрэн сасуу таанарта энээниие хэлэхэ гээ hэм. Хэрбээ болоhон юумые бисалган бодожо үзэхэ ехэ сагтай байгаа hаа, би ехыешье хэлэжэ болохо байгааб. Гэбэшье бүхы асуудалнуудаар яhала hонор тодорхойгоор хэлээб гэжэ hананаб.

Ондоо олон асуудалнуд тушаа мүн лэ хөөрэлдэhэн тухайгаа мүнөө хэлэнэгүйб. Бидэнэр гуманитарна асуудалнуудаар хөөрэлдөөбди, тиин тэрэ үедэ тодорхой асуудалнуудшье гараhан байна. Хоёр бүлэг экспертнүүд хүдэлмэрилөө. Таанар энээн тухай мэдэнэ ёhотойт. Нэгэ бүлэгыень манhаа Советскэ Союзай Маршал, Генеральна штабай начальник Ахромеев, американ талаhаа—Пол Нитце толгойлоо. Тэдэнэр бодото дээрээ бүхэли hүни хүдэлмэрилөө.

Гуманитарна асуудалнуудаар тогтоогдоhон бүлэгые манай талаhаа гадаадын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо Бессмертных, американецуудай талаhаа — госсекретариин орлогшо Риджуэй толгойлоо.

Мүн тэндэшье hанамжа бодолоо hонирхолтойгоор андалдаан болоо. Тэндэ түйлагдаhан зарим тэды хэлсээнүүд эсэсэй документын нэгэ хубинь болоho шадаха байгаа бшуу. Харин гол шухала юумэнэй hандарhан дээрэhээ бүхы хэрэгүүднай зогсоогдоо.

Юрэнхы дээрээ hонирхолтой уулзалга, шухала, ехэ юумэ түйлажа болохоор уулзалга байгаа гэжэ харагдахаар байна. Гэбэшье мүнөө [illegible] түгэсэ- [illegible] хэрэггүй. [illegible] бидэ мү- [illegible] ойлго- [illegible] шатада би- [illegible] ойлгол- [illegible] тэрэ ха- [illegible] этигэнэб. [illegible] шагнаhа- [illegible] дэ баяр [illegible]

[illegible] дэлгэрэнгыгээр [illegible] hүүлээр [illegible] асуудалнууд [illegible] асуугыт [illegible] бо- [illegible]

Асуудал. (Чехословакиин телевидени). Михаил Сергеевич, [illegible] түүхэтэ ар- [illegible] hан бай- [illegible] танай hа- [illegible] арга бо- [illegible] болохоб? [illegible] этигэл [illegible] үгэхэ [illegible]

Харюу. Би [illegible] уулзал- [illegible] юумэн [illegible] Холбоото [illegible] Бай- [illegible] совет хү- [illegible] бодо- [illegible] абажа, [illegible] ойлгодог [illegible] мэдэрдэг [illegible] эдэ [illegible] хэхын ту- [illegible] бай-

Асуудал. (Японой Эн-Эйч-кей [illegible]). Энэмнай [illegible] захиргаан- [illegible] үргэл- [illegible] Рейган- [illegible] хөөрэлдөө [illegible] тон ба- [illegible] гэhэн [illegible] гэжэ hа- [illegible]

Харюу. [illegible] ямаршье [illegible] орео бэрхэшээлтэй байгаашье hаа, хөөрэлдөө хэхэ хэрэгтэй байhан ушар улам бүри ургаа гэжэ би hананаб.

Асуудал. («Правда» газетэ). Михаил Сергеевич, дэлхэйн олониитын hанал бодолые тоонгүй, иимэ харюусалгагүй шиидхэбэри абажа, юундэ американ захиргаан энэ хөөрэлдөөе таhалдуулба гээшэб, энээн тухай Та юун гэжэ hананабта?

Харюу. Минии hанахада, Америкэ хараа бодолоо үшөөл тодорхойлхо ёhотой. Тэрэ, минии hанахада, үшөөл тодорхойлогдоогүй байна. Энэ ушар Президентын хараа бодолдо нүлөө үзүүлээ гэжэ бидэ тухайлаабди.

Асуудал (Австралиин радио дамжуулгын корпораци). Президент Рейган сэрэгэй-промышленна комплексын мэдэлдэ байна гэжэ Та хэлээт. Энэмнай ерэхэ хоёр жэл ямаршье үрэ дүн үгэхэгүй гэhэн удхатай гээшэ гү? США-гай удаадахи президент энэ комплексын мэдэлдэ байхагүй гэhэн этигэл найдабари Танда бии гээшэ гү?

Харюу. Мүнөөнэй сэрэгэй-промышленна комплексын байдалые харахадаа, мүнөөнэй Америкэ дотор тэрэнэй ямар hуури эзэлдэгые хаража үзэхэдөө, тэрэнэй арга боломжые үлүүсэ сэгнэhэнэй хэрэггүй. Ямаршье орондо шиидхэхы үгэ арад зон, тэрэ тоодо американ арадшье, хэлэхэ ёhотой.

Асуудал (Исландиин радио болон телевидени). Энэ уулзалгын үрэ дүн муутайгаар үнгэрhэнэй hүүлээр СОИ гэжэ американ программада эсэргүү ямар хэмжээ Советскэ Союз абаха байнаб, замбуулинай буу зэбсэгүүдэй талаар өөрынгөө программын бүхы хүсэ шадалые тэрэ хүсэлдүүлхэ байна гү?

Харюу. Совет хараа бодолой удхые таанад ойлгоо гэжэ би hананаб. Хэрбээ стратегическэшье, дундуур зайда хэрэглэхэ ракетэнүүдыешье — ядерна буу зэбсэгүүдые улам ехээр хорооходо шатада мүнөө бидэ хүрэжэ ерээ хадаа, харин бидэ американецуудтай арбан жэлэй туршада тэрэниие бэелүүлхэ хэлсээ баталха шатада гараа хадаа, энэ үедэ хүлеэгдээгүй, хараалагдаагүй ямаршье юумэн болохогүй ёhотой гэhэн эрилтэ табиха бидэ эрхэтэй гээшэбди. Энэмнай замбуулин болон ракетэнүүдhээ бэеэ хамгаалха ябуулгануудые замбуулинда үргэдхэлгэ хабаадуулна бшуу.

hанал бодолнуудаа манай андалдалгые бага зэргэ нээжэ харабал, сэрэгэй талаар СОИ бидэнэй hанаа зобооногүй, минии hанахада, иимэ системэ байгуулжа болохо гэжэ Америкэдэ хэншье этигэнэгүй гэжэ би президентдэ хэлээ hэм. Энээнhээ болохо, хэрбээ hүүлэй hүүлдэ Америкэ иимэ шиидхэбэри абаа hаань, манай харюу адлирхуу байхагүй. Би тэрээндэ иимэрхүүгээр хэлээ hэм: господин президент, СОИ-ин талаар намайе танай соратниж болгоод байна гэжэ та мэдэнэ гүт. Тиихэдэм тэрэ ехэ гайхаа. Юуб гэхэдэ, минии эрид хүрсаар СОИ-ие шүүмжэлхэдэ, СОИ хадаа хэрэгтэй гээшэ ха гэhэн этигэл түрүүлмээр юумэн танда болоно гэжэ тэрээндэ би хэлээб. Горбачевой буруушаагаа хада энэмнай hайн хэрэг гэжэ та юрэл хэлэнэ ха юмта. Тиигэжэ та альга ташалганууд болон мүнгэ зөөри суглуулна бэшэ аалта. Тиигэбэшье үлүү үгэтэн болон юумэндэ үнэншэдэггүйшүүл бии болонхой. Тэдэ иигэжэ хэлэнэ: Гэнтэ Горбачевой энэ харата hанаан—СОИ-до өөhэдөө хабаадангүй, харин Америкые үгырүүлхэ гэhэн бодол байжа магад. Та өөроо энээниие ойлгыт. Ябабашье СОИ бидэниие айлганагүй. Иимэ асуудалда хүдал хуурмаг ябадал гаргаха гээшэ харюусалга багатай хэрэг гэжэ бата этигэлтэйгээр би мэдүүлнэб. СОИ-до харюу байха. Адлирхуу бэшэ, тиигэбэшье байха даа. Тиихэдээ олон юумэ бидэ гэзгэлдэ оруулхагүй байхабди.

Тэд тэрэнэй аюулынь юун болоноб? Нэгэдэхинь—политическэ аюул. Юумэнэй тодорхой бэшэ байха оршон байдал дары тогтооно, бэе бэедээ үнэншэхэгүй, hэжэглэхэ ябадал hүжэрөөнэ. Тиихэдээ ядерна буу зэбсэгүүдые хорооохо саг үлэнэгүй бшуу. Богонёор хэлэбэл, ядерна буу зэбсэгүүдые үндэhөөрнь хорооохо хэрэг эрхилхын тула тад ондоо оршон байдал хэрэгтэй. Хоердохёор, тиибэ ябабашье сэрэгэйнь тала гэжэ байха. СОИ бэелүүлэн, шэнэ түхэлэй буу зэбсэгүүдые гаргалгада дамжан ерожо болохо байна. Энээн тухай бодото байдал мэдэнгээр хэлэжэ болоно. Тиигэжэ буу зэбсэг үрдилдэн гаргалга тон шэнэ шатада гаража болохо.

Тэрэмнай мүнөө хэлэжэ боломоор бэшэ ехэ хойшолонгуудтай байжа магад.

Тиимэhээ нэгэ талаhаа, эгээл аюултай ба аймшагтай ядерна буу зэбсэг хорооохо тухай бидэ үгэеэ ойлголсохо болонобди, харин нүгөө талаhаа бидэ шэнжэлгэнүүдые хэхыень дэмжэхэ, үнгэрхэдөө тэдэниие замбуулинда хэхэ, эгээл шэнэ буу зэбсэг гаргахын тула тэдэниие ёhотоор туршаха болонобди. Энэмнай үнэн зүб бодомжодо таарахагүй ябадал ха юм.

Асуудал («Вашингтон пост» газетэ) Хоёр үдэрэй заседаниин hүүлээр Президент Рейгантэй үшөө нэгэ уулзалга үнгэргэбэ гээшэт. Президент хэр зэргэ политическэ ажал ябуулагша байбаб? Дэлхэйн хуби заяанай түлөө харюусалгатай байhанаа тандал адляар мэдэрнэ гэжэ тоолоно гүт?

Харюу. Господин Рейгантэй хөөрэлдөөгөө үргэлжэлүүлжэ, ехэ, түйлай шухала асуудалнуудые, тэрэ тоодо минии хэлээшэ асуудалнуудые шиидхэхэ замуудые бэдэржэ шадахабди гэжэ hанааб.

Асуудал (Даниин телевидени). Тус эблээн хангалтагүй үрэ дүнгүүдтэй байба. Тэд ядерна туршалгануудые болюулха асуудалаар, мүн үсэгэлдэр ба мүнөөдэр зүбшэн хэлсэгдэhэн бусад асуудалнуудаар дэбжэлтэ түйлэгдахагүй болоно гээшэ гү? Эдэ заседанинууд дээрэ хаража үзэгдэhэн бусад асуудалнуудтай ядерна туршалгануудые хорихо тухай асуудал холбогдоно гү?

Харюу. Энэ асуудалда би харюу үгөө hэм. Америкынхидтэй ба Президенттэй манай холбоо барисаан, гүрэнүүдэй хоорондохи харилсаанууд энээгээр таhархагүй гэжэ бидэ тоолонобди. Бэдэрэлгэнүүд үргэлжэлhөөр, саашашадаашье үргэлжэлхэ. Улас хоорондын байдалые hайжаруулхын түлөө, мухарданги байдалhаа, тэрэ тоодо эндэ, Рейкьявигта хөөрэлдөөнэй болоhон шахардуу байдалhаа гарахын түлөө хамтын тэмсэлдэ оролсохо хэрэгтэй гэжэ бидэ бүгэдэнэй мэдэрхын тулада Исландида болоhон хөөрэлдөөн ехэ түлхисэ болохо зэргэтэй гэжэ би hананаб. Урагшаа hанаатай хүм даа.

Асуудал (ГДР-эй телевидени). Уулзалга ямаршье үрэ дүн үгөөгүй гээд Та хэлэбэт. Тиихэдээ тэрэ ямаршье аша туhагүй байба гү? Рейкьявигтахи уулзалгануудай hүүлээр дэлхэй дээрэхи байдал найдамтай болохо гэжэ тоолоно гүт?

Харюу. Энэ асуудалые hайнаар бодожо үзэhэн байбат гэжэ hананаб. Манай немец ханинарай hанал бодолоо тон зүбөөр найруулжа шададаг байhаниинь намда hайшаагдадаг. Шиидхэхээр болоhон асуудалнуудаар хэлсээ түйлажа шадангүй манай уулзалгые түгэсхэhэмнай шаналмаар, урма хухармаар байна. Тиибэшье энэ уулзалгые ямаршье үрэ дүнгүй гэжэ нэрлэхэгүй байнаб. Шиидхэбэринүүдые бэдэрхэ талаар орео хүшэр хөөрэлдөөндэ тэрэ ямаршьеб шата болоhон байха. Хүнгэн бэшэ асуудалнуудаар бэлэн бэшэ шиидхэбэринүүдые бэдэрнэ гээшэ бшуубди. Тиимэhээ бүхы дэлхэй дээрэ хүл хөөрсэг табижа болохогүй. Хажуу тээhээ ажаглаад байхагүйн тулада, боложо байhан бүхы юумые дэлхэй мэдэхэ ёhотой гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Бүхы хүсэнүүдэй эдэбхитэй ябуулга хэхэ саг хүрэжэ ерээ.

Асуудал (Американ Эй-би-си телекомпани). Господин Генеральна секретарь, Президент Рейгантэй ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хорооохо талаар хэлсээ түйлажа шадаха байгаад, юундэ совет талынхид СОИ-гой талаар шэнжэлгэнүүдтэй зүбшэбэгүй гээшэбта? Ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хорооохын түлөө үнэтэй сэнтэйгээр түлэхоор бэлэн байhан тухайгаа Женевэдэ хэлээ бэшэ hэн аалта? Мүнөө иимэ арга боломжонуудай бии байхада, алдаба бшуу.

Харюу. Танай асуудал шүүмжэлхы шэнжэтэй байна, тиимэhээ тэрээндэ бүри тодорхойгоор харюусахамни.

Нэгэдэхеэр. США-гай Президент гар хоохон, хармаандаа юушьегүйгөөр Рейкьявик ерээ гээшэ. Женевэдэхи хөөрэлдөөнүүдhээ үлэhэн муу hайн юумыень абажа ерээ гэжэ хэлэхэ байнаб. Совет талын холын хараатай дурадхалнуудай ашаар лэ стратегическэ добтолхы зэбсэг хэрэгсэлнүүдые, дундуур зайда хэрэглэгдэхэ ракетэнүүдые хорооходо талаар тон ехэ хэлсээ түйлахаар шахуу байгаабди. (Эдэ хэлсээнүүд найруулагдан бэхижэгдээгүй гээд тайлбарилан хэлэнэб). Хэрбээ бидэ ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые ехээр хорооохо тухай иимэрхүү хэлсээндэ гар табяа hаа, энэ хүшэр хүндэ хэрэгые буруу hүргэхөөр юумэнэй болохогүйн тулада анхарха хэрэгтэй гэжэ политигуудташье, сэрэгэйхидтэшье, мүн юрын хүндэшье яhала ойлгосотой. Тиигэжэ бидэ ракетэнүүдhээ бэеэ хамгаалха тухай хэлсээ батадхаха хэрэгтэй гээд асуудал табиhан байгаабди. Американ талынхид энээниие ходо муушалдаг. ОСВ-2 тушаа hэжэг түрүүлхэ, тиин мүнөө Рейкьявигта Советскэ Союзай болон Горбачевой хабаадалгатайгаар ракетэнүүдhээ бэеэ хамгаалха тухай хэлсээе буруу hүргэхые hанаhан байна. Энэнь бүтэхэгүй. Иимэ юумэнэй болобол, бүхы дэлхэй бидэниие ойлгохогүй. Би энээндэ этигэнэб.

Буу зэбсэгүүдые яаралтайгаар бүтээлгые hаатуулхын тулада ехэ юумэ хэhэн энэ хэлсээе hангаажа эхилээ hаа, бидэ ямаршье политигууд бэшэбди гэжэ эндэ hууhан бүхы хүнүүд ойлгоно. Ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые ехээр хорооохо тухай хөөрэлдөөнэй боложо байхада, тэрэ хэлсээнэй дүримүүдые сахиха гээшэ үшөөл бага. Тиимэhээ энэ хэлсээе батадхаха хэрэгтэй гэжэ бидэ тоолонобди. Манай оронуудта ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые дууhыень хорооожо, усадхажа байха үедэ, арбан жэлэй туршада энэ хэлсээнhээ гарахагүй гэжэ бидэ дурадхаhан байнабди. Замбуулиниие шэнжэлхэ талаар Советскэ Союз Америкые ахижа сэрэгэй булюу хүсэтэй болохые оролдохо ёhогүй, Америкэ Советскэ Союз тушаа иимэ ябадал гаргахагүй ёhотой. Шэнжэлгэнүүд, туршалгануудые лабораторинуудта үнгэргэхэ, ёhотой гэжэ тоолонобди, Замбуулинда тэдэниие үнгэргэлгые буруушаанабди. Энэмнай манай эрилтэ болоно. Энэ ушарта манай эрилтэ баhал бүтэмжэтэй, Америкын хараа бодолые хараада абаhан байгаа. Хэрбээ тэрэ зүбшөөгөө hаа, замбуулинда ракетэнүүдhээ хамгаалха түхеэрэлгэнүүдые байгуулха hэдэлгэ хэнгүй. Өөhэдынгөө асуудалнуудые лабораторно шэнжэлгэнүүдэй хэмжээгээр шиидхэхэ аргатай болохо байгаа. Эндэ бүхы юумэн ойлгосотой гэжэ hананаб.

Мүнөө эхэнэрнүүдтэ үгэ үгэебди.

Асуудал («Гардиан» газетэ). Рейкьявигта болоhон уулзалгын hүүлээр Баруун Европо тушаа Советскэ Союз ямар нэгэн шэнэ үүсхэлнүүдые түсэблэнэ гээшэ гү?

Харюу. Минии хэлэhэн юумые Баруун Европо шагнана гэжэ hананаб. Тиин хэрбээ тэрэнэй манай дурадхалнууд тушаа бодомжолжо, анхаралтайгаар шэнжэлээ hаань, тэдэнэр Баруун Европын аша туhада харюусана гэжэ ойлгохо. Баруун Европын аша туhада хайша хэрэгээр хандажа шадахагүйбди гэжэ бидэ ойлгонобди. Европодохи манай гэрые хамгаалхын ба бэхижүүлхын түлөө харюусалга дээшэлжэ, шэгээр бодомжолдо- боложо байнхай.

Асуудал («Ньюсуик журнал»). Вашингтон ошолго тушаа юун гэжэ hананабта? Ошолгын урда тээ нэгэ-хоёр хэлсээн түйлагдаха ёhотой гээд Та хэлээ бэлэйт. Албанай хэрэгээр Вашингтон ошохынтнай урда иимэ хэлсээнүүд түйлагдаха гээшэ гү?

Харюу. Мүнөөдэр урагшагүй байдалда оробошье, Вашингтонhоо холодоо бэшэбди, харин тэрээндэ дүтэлөөбди гэжэ би hананаб Хэрбээ Президент ба американ засагаархид минии дурадхалые дэмжэжэ, эндэ, Рейкьявигта болоhон бүхы юумые шэнжэлжэ үзөөд, өөhэдынгөө бүлэгеэрхидтэй зүбшэн хэлсээ hаань, юумэн үшөө алдагдаагүй гэжэ hананаб. Вашингтондо уулзажа, үрэ дүнгүүдые түйлахаар хэлсээнүүдые хэхэ арга боломжонууд бии.

Асуудал (Американ Си-эн-эн телекомпани). Президент Рейган ушар байдалые бодожо үзэхэ, конгресстэй, американ арад зонтой зүбшэн хэлсэхэ ёhотой гээд Та, господин Горбачев хэлэhэн байнат. Американ олониитэ энэ талаар совет хандалгые дэмжэхэ гэжэ Та тоолоно гүт?

Харюу. Хожом харана бэзэбди.

Асуудал («Руде право» газетэ). Политическэ ажал ябуулагшада ба юристдэ мэтээр Танда асуудал табинаб. Ракетно-ядерна зуун жэлдэ хүнэй эрхэнүүд тухай асуудалнуудта юун гол hуури эзэлнэб, дайнай болон амгалан тайбан байдалай асуудалые шиидхэлгэдэ хүн ямар үүргэ дүүргэнэ гээшэб?

Харюу. Та философ хүн байнат. Би урдань баhал философи үзэдэг байhан хүм, мүнөө дахин үзэжэ эхилээб. Хүнэй эрхэнүүд тухай хэлэхэдээ, амгалан тайбан байдал сахин хамгаалха тухай, ядерна дайнай аюулhаа хүн зониие абарха тухай асуудал түбхын түрүүн табигдана гээд hанаха ёhотойбди. Амгалан тайбан байдалай оршобол, ажамидарал байха. Харин шиидхэгдээгүй асуудалнуудые ямар нэгэн аргаар шиидхэжэ болохо. Дэлхэй дээрэ эрдэмтэй хүнүүд улам олон боложо байнхай. Арадууд бүхы юумые ойлгохо гэжэ hананаб. Тиимэhээ хүнэй эрхэнүүд тухай хэлэхэдээ, ажаябаха хүнэй эрхые түрүүшын hуурида табиха байнаб. Энэ нэгэдэхеэр.

Хоердохинь. Хүнэй бүхы бэлиг шадебариие сэдьхэл бодолойнь баялигые хэрэглэлгэ тухай. Минии hанахада, ядерна үе сагта шэнэ (бодомжын тодорон хэрэгдалга баhа энэ болоно гээд hананаб) ядерна дайнай аюулhаа уламжалагдан, эб найрамдалай, дайн дажар зайсуулхын түлөө тэмсэлдэ хүнэй бүхы бэлиг шадабариие болон сэдьхэл бодолойнь баялигые хэрэглэлгэ тухай асуудал шэнээр табигдана хэш. Юуб гэхэдэ, хаанашье эхилээ hаа, энэ дайн бултанда хабаатай байха болоно бшуу. Манда муу hанадаг зон лэ дайнда эсэргүү бүхы хүдэлөөнүүд болон эб найрамдал хамгаалха хэрэгтэ хабаадагшад булта Москвагай hүйдхэлтэ ябадал гээд тоолоно. Мүнөө ядерна дайнай аюулта нүхэн руу түби дэлхэйн орохоёо байhан аймшагтай хараа шэглэл сарахын, иимэ муу ябадал зогсоохын тулада ямаршье наhанай эхэнэрнүүд, үхибүүд, эрэшүүл гэр гараа барисалдан жагсана, шанга эрилтэнүүдые табина. Тиимэhээ иимэ үйлэ байдалда хүнэй бүхы бэлиг шадебариие болон сэдьхэл бодолойнь баялигые хэрэглэлгэ онсо удха шанартай болоно, үүргэнь улам ургана.

Асуудал («Известия» газетэ). Америкэдэ эгээл аюултай юумэн хадаа түбинүүд хоорондын совет ракетэнүүд мүн гэжэ Сагаан Байшанда саг үргэлжэ, олон дахин хэлэгдэдэг байгаа. Америкэдэ үзүүлэгдэдэг энэ гол аюулыень арбан жэлэй турша соо усадхаха дурадхал Рейкьявигта оруулагдаа. Энэ гол аюулаа өөhэдhөө холодуулха аргын гараад байхада нүгөө хажуутнай юундэ тэрэ арга хэрэглэхээр бэлэн бэшэ байгаа гэжэ hананат?

Харюу. Та ехэ зүбөөр энэ асуудал табибат гэхэ байнаб. Энэ асуудал хадаа олон жэлэй туршада американ талаар хэрэглэгдэдэг байhан юм. Тиихэдээ Советскэ Союз хадаа буу зэбсэг хуряахаар үнэн зүрхэнhөө бэлэн бэшэ, Америкын hанаагаа зобонги байhаниие хараада абанагүй гэжэ байгаад хэлэдэг байhан юм.

Танай мэдэhээр бидэнэр иимэ түхэлэй буу зэбсэг эрид хорооохо дурадхал оруулаабди. Онсолходо, энэ асуудал угаа эридээр табиhан байнабди. Манайшье, американшье талаар мэдэрэгдэhэн гурбан янзын стратегическэ зэбсэгүүд бии юм. Эдэниие түрүүшын табан жэл соо табин процентээр хорооходо дурадхал оруулаабди. Энэмнай нилээн горитой алхам боложо үгэхэ байгаа.

Тиигэхэ зуураа бидэнэршье hанаагаа зобонобди гэжэ американецуудта хэлээбди. Юуб гэхэдэ, американ стратегическэ хүсэнүүдэй 70 процентнь уhан доогуур тамардаг онгосонууд дээрэ тодхогдонхой ха юм. Хубиин мэргэлхэ түхеэрэлгэтэй ракетын тархи хажуугай ходорон ошодог 656 хуби бии гэhэн удхатай юумэн энэ болоно. Харин уhан доогуур тамардаг онгосонууд Советскэ Союзые тойроhон океан болон далайнууд соогуур ходо ябажа байдаг гээшэл. Хаанаhаа тэдэнэр добтолго хэхэб? Энэшье даа газар дээрэ тодхоотой хүндэ ракетэнүүдhээ тон ехэ аюултай зэбсэг болонол даа.

Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, табигдаhан асуудалнуудые шиидхэхэ дурагүй байхадаа, шиидхэгдээгүй проблемэнүүдые бэдэрнэ, hайн дураараа бэрхэшээлнүүдые байгуулна. Энэ угаа шухала. Американецуудта стратегическэ угаа ехэ удха шанартай дунда зайда буудадаг ракетэнүүд тухай ажаглалтые болюулжа, хэнэйшье мэдэhээр ехэ алхам урагшаа хээ hэмди. Стратегическэ удха шанартай ракетэнүүд тухай асуудал шиидхэжэ байхадаа, түрүү зэргэдэ тодхогдодог хэрэгсэлнүүдые хараадаа абахагүйбди гэжэ хэлээбди. Эдэ бүгэдые абаад харахада, манай hайн hайхан hанал бодолтой, эрмэлзэлтэй байhамнай тодорон харагдана. Тэд американецууд бидэнэртэ иимээр лэ харюусабагүй.

Замбуулинай дайдада зэбсэг гаргажа, сэрэгэй талаар булюу болохобди гэжэ американецууд тоолохо зуураа, хэн замбуулинда эзэн байнаб, тэрэ газар дээрэшье эзэн байха гэhэн нэгэ президентын hанал бодолые бэелүүлхэбди гэжэ бодоно.

Зүгөөр мүнөөнэй дэлхэй урданай дэлхэй бэшэ ха юм даа. Америкын Холбоото Штадуудайшье, Советскэ Союзайшье мэдэлэй болохоёо дэлхэй hананагүй, болохошьегүй ааб даа. Орон бүхэн өөрын шэлэхэ замтай, өөрын үзэл бодол, өөрын сэгнэлтэ үгэхэ эрхэеэ шэлэхэ дүүрэн арга боломжотой. Энээниие тоогоогүй hаамнай, уласхоорондын харилсаанууд үгы гэhэн удхатай болохо байна бшуу. Тиигэбэл худхаляа боложо, нюдэргэ шангатын эрхэ тогтохо болоно. Иимэ юумэнтэй бидэнэр хэзээдэшье эбсэхэгүйбди.

Дайнhаа экономическэ талаар hула болонхой манай гараад байхадамнай, сэрэгэй талаар булюу, агууехэ, хүсэ шадалаар түгэс байhан үе саг тухайгаа Америкэдэ гуниглан hанана хаш.

Үнгэрhэн саг тухай гуниг Америкэдэ биил хаш. Тиигэбэ яабашье мүнөө сагай бодото байдалые ойлгыт гэжэ американ талада хүсэхэ зэргэтэй. Энээниие хэхэ гээшэ тон хэрэгтэй ха юм. Американецуудай мүнөө сагай хэмжээгээр, мүнөө сагай бодото байдалhаа үндэhэлэн бодомжолжо эхилээгүй hаань, зүб шиидхэбэри олохо талаар бэдэрэлгэнүүд ехэ урагшагүй байха хараатай.

Асуудал (Болгариин телевидени). Минии ойлгоhоор Женевэдэхи хэлсээнүүд таhалдаагүй хаш. Тиимэhээ мүнөө болотор шиидхэгдээгүй байhан асуудалнуудые шиидхэхэ талаар замуудые бэдэрхэ даабари совет хүтэлбэри совет делегацида үгэхэ hанаатай болоно гү?

Харюу. Та зүб хэлэнэт.

Асуудал. Рейкьявигай hүүлдэ тон иимэ даабари американ делегацида үгтэхэ гээшэ гү? Юун гэжэ hананат?

Харюу. Эгээл иимэ байха ёhотой гээд найданаб.

Асуудал (ЧТК гэжэ телеграфна агентство). Бүхы Европын байдалда Рейкьявигтахи уулзалгын энэ дүн ямар нүлөө үзүүлхэ гээшэб? Юун гэжэ hананат?

Харюу. Минии hанахада Европын политигууд болон арадууд энэ угаа харюусалгатай сагта hайн хүсэлэл оролдолгоео харуулха аабза. Дороо ямаршье болохо [illegible] жэгүй үран [illegible] бэшэ, харин [illegible] мүнөө саг [illegible] хэй эсэ [illegible] шартай боло [illegible] доо урагшаа [illegible] зэбсэг хуряалга [illegible] зэбсэг усадхалга [illegible] нии hанахада, [illegible] дол саашаа [illegible] байха. Европын [illegible] болон арадууд [illegible] да, харюусалгата [illegible] этигэн найдана [illegible]

Асуудал (Эн-би-си [illegible]) [illegible] рикан телекомпани [illegible] ойлгоhоор, Холбоо [illegible] дай hанамжаа [illegible] түлада бүхы юум [illegible] радхан, уласхоорон [illegible] дэлдэ сэхэ хандал [illegible] гээшэ гү?

Харюу. Танай [illegible] ябадалай хэды [illegible] жэнги байhаниинь [illegible] соо политическэ [illegible] хайшаагаар ябаж [illegible] бидэнэр hайн [illegible] гад иимэн хэдэн [illegible] зидентын шиидхэ [illegible] тиимэл hаа [illegible] Зүгөөр эб найр [illegible] жүүлгэ тухай, [illegible] бодото алхамуу [illegible] хай хэлэгдэжэ [illegible] тын хүсэлэл [illegible] рэгтэй болоходо [illegible] хы юумэн [illegible] Штадуудта бол [illegible] Союзда хабаатай [illegible] бултанда хабаатай [illegible] минии юун гэж [illegible] таамагшалха [illegible] рюусалгын мэдэр [illegible] дуудай hайн hайх [illegible] хай, мүнөөнэй [illegible] удха шанар [illegible] заабол бүтэн [illegible] байhан тухай [illegible] рэ ха. Тиимэhээ [illegible] лай түлөө тэм [illegible] гү, али худэлөө [illegible] скэ Союзда [illegible] нууд гэхэ гээш [illegible] ромжолhон [illegible] но. Хүнүүдэй [illegible] хэтэнэй болон [illegible] үзэл бодол [illegible] тухай эндэ хэлэх [illegible]

Асуудал (Исланд [illegible]) [illegible] гунбладидн газет [illegible] дида газета [illegible] дэлдэгби. Рейкь [illegible] хай. шиидхэбэр [illegible] шээлнүүдые ас [illegible] гэхэдэ, Исланди [illegible] шуун ха юм. [illegible] шье Хойто [illegible] зэбсэггүй зон [illegible] хохо дурадхал [illegible] hан тухайгаа [illegible] ство мэдүүлэ [illegible] юун гэжэ hана [illegible]

Харюу. Би [illegible] рюулан үгэ [illegible] дөөгөө дүүргэх [illegible] гаа hэм. Тиимэ [illegible] хэблэлэй түлөө [illegible] далда баярые [illegible] сахамни. Исланд [illegible] болохо байгаа [illegible] нэр өөhэдөө [illegible] гэжэ нэн түрүү [illegible] Тиимэhээ энэ [illegible] бэрхэшээлнүүд [illegible]

Өөhэдынгөө [illegible] ломжонуудые [illegible] лон эмхидхэлэ [illegible] болон бусадшье [illegible] жонуудые энэ [illegible] баатай бүхы [illegible] шиидхэлгэдэ [illegible] Исландиин [illegible] Исландиин арад [illegible] баясхалан хүр [illegible] Бидэнэр hайни [illegible] эндэ манда [illegible] гэжэ хэлэнэб [illegible] hонин юумэ [illegible] наhаа дуулаж [illegible] эндэ олон зон [illegible] Тэдэ уулзалга [illegible] даа угаа hонир [illegible] бидэнэрые [illegible] шон байдал, [illegible] ехээр hонирхо [illegible] ехэ баясуула [illegible] арадта, Исланди [illegible] ствада бидэнэр [illegible] гэнэбди, Танай [illegible] хи хүгжэн hалба [illegible] бди.

Танай оронэй [illegible] ствын Хойто [illegible] буу зэбсэггүй [illegible] носхохоео байha [illegible] далдатнай харю [illegible] хэрэгые үнэн [illegible] шалнабди гэж [illegible]

Хүндэтэ нүхэд [illegible] тайгаар шагнаh [illegible] ехэ баяр хүргэ [illegible] нахада бидэнэй [illegible] гаар үнгэргэ [illegible] hайн hайхани [illegible] сэнэб. Баяртай [illegible]

—КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө

БУЛТАНАЙ ХҮСӨӨР ТҮЙЛАГДАХА

Малай үбэлжэлгэ хэзээдэшье хүнгэн байгаагүй, жэл бүхэндэ ажахын бүхы хүдэлмэришэдые ёhотоор шалгажа гарадаг эгээл харюусалгатай хаhануудай нэгэниинь гээшэ. Үнгэрhэн жэлэй малай үбэлжэлгын дүнгөөр совхознай Бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ шалгаржа, КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй болон ВЛКСМ-эй ЦК-гай Хүндэлэлэй грамотада хүртэhэндөө нютагаймнай хүн зоной урма зориг улам бадарhан, шэнэ илалтада зоригжохоор бэлэн байhанаа мэдэрhэн байха юм. Энэ түйлагдаhан амжалтада малшадай, механизаторнуудай, таряашадай, луговодуудай, мэргэжэлтэдэй оруулhан хубита нилээд ехэ. Юуб гэхэдэ ниитын адууhа малда үбhэ тэжээл бэлэдхэхэ, ургаса хуряаха хүдэлмэримнай эдэнэрэй хабаадалгатайгаар үнгэргэгдэдэг гээшэ. Энээнэй ашаар бидэ үнгэрhэн үбэлжэлгые яhала гэмгүй hайнаар үнгэргэжэ, hүрэг малаа гарза хоролтогүй ондо оруулаа hэмди.

Тодорхойлон хэлэбэл, байгша ондо гүрэндэ 550 центнер мяха тушааха юhэн hарынгаа даабариие уридшалан дүүргээбди гэхэ гү, али мяханай комбинадта 702 центнер hайн шанартай мяха худалдаабди. hү тушааха гурбан кварталайнгаа түсэбые hараар уридшалан дүүргээбди. Нооhоной даабари 9 центнерээр үлүүлэгдэнхэй.

Хамтын хүсөөр түйлагдаhан амжалта хэзээдэшье хүн зоной урма зориг бадаруулдаг гээшэ. Бидэ энэшье жэлэй малай үбэлжэлгые hайнаар үнгэргэхэ дүүрэн арга боломжотойбди. Эдэ үдэрнүүдтэ ажахыдамнай энэ харюусалгатай хаhада бэлдэхэ хүдэлмэри hүүлшынгээ шатада хүрэбэ. Малай гүүртэнүүдтэ, hүнэй фермэдэ, хонидой отарануудта заhабарилгын, модошо дархашуулай бригаданууд ажаллаа. hүнэй фермын байрень бэлэн болгогдонхой. Эндэхи тэжээл буйлуулдаг цехэй заhабарилгадажа дүүргэгдэнхэй. hаамхэй үнеэдээ үбэлэй байрадань оруулжа, тэжээлэй тусхай рациондо табиhан байнабди.

Хонидой, hубай, залуу малай байранууд хуу бэлэн болгогдонхой.

Энэ жэлэй малай үбэлжэлгэдэ 3850 толгой хонид, 635 толгой эбэртэ бодо мал, 150 толгой адуун оробо. Эдэ малые үбhэ тэжээлээр гүйсэд хангахын түлөө ехэ тэмсэл болоо. Совхозой дирекци, партбюро, профком үбhэ тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэриие хэзээ хэзээнэйхиhээ эмхитэйгээр үнгэргэхые оролдоhон байна. Ажахы дотор оньhожоруулагдамал, морин косилкатай гар хажууршадай звенонууд эмхидхэгдэжэ, хэрэгтэй машина, техникээр, зэр зэмсэгүүдээр гүйсэд хангагдаа hэн. Байгша оной баян ургасые гээлтэ хоролтогүйгөөр, hайн шанартайгаар хуряажа абаха хэрэгтэ нютагаймнай хүн зон үбгэн залуугүй хуу хабаадалсажа, ехэхэн туhаламжа үзүүлээ. Иигэжэ нилээд ехэ тэжээл саг болзортоо hайн шанартайгаар бэлэдхэгдээ. Мүнөө бидэ 870 тонно үбhэ, 1836 тонно силос, 135 тонно витаминтай ногооной гурил, 900 тонно hолоомо, 900 тонно талха таряанай зүйл малшадтаа хубаарилжа байнабди. Энэнь нэгэ толгой условно малда тоолоходо, 13 центнер тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл хүртэхэ болоно.

Энэ жэлэй ургаса хуряалга унжагайран алдаа. hүүлэй үдэрнүүдтэ ороhон хура бороон ехэл hаад ушаруулаа. Хэды хүндэ, хүшэр байдалай тохёолдоошье hаань, 1500 гектарайнгаа ургасыень сум хуряажа абаабди. Тусхайлбал, совхознай бүхыдөө 1500 тонно орооhо таряа суглуулжа абаба. Энэнь таряаланай гектар бүридэ тоолоходо 10 центнер ургаса хуряагдаhан болоно. Гүрэн түрэдөө 300 тонно таряа тушаагаабди. Поли дээрэхи хүдэлмэри үшөө дүүрээдүй. Бидэ hолоомоео бултыень тюк болгон багсалнабди.

Туйлаhан амжалтануудаа улам ерьбадхахын тула совхозой хүдэлмэрилэгшэд энэ мүноо намарай үедэ мал ажалай продукци ехээр үйлэдбэрилхэ арга боломжонуудаа элирүүлнэ.

Ажахын үйлэдбэриин участок, подразделени бүхэндэ социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэнхэй. Жэшээлхэдэ, малшадай хоорондоо мүрысэн ажалладаг юм. hаалишадай хэhэн ажалай дүнгүүд hара, квартал бүхэндэ, мүн жэлэй эсэстэ согсологдоно. Тиихэдэ хонишодой дунда дэлгэрүүлэгдэhэн социалис мүрысөөн харюусалгата хаhын түгэсхэлдэ согсологдодог. Залуу малые харюуhалдаг гүүртэнүүдэй, адуушадай үрэ дүнгүүд hара бүхэндэ согсологдоно. Социалис мүрысөөнэй дүримэй ёhоор шалгаржа гараhан малшадай хүндэлэлдэ ажалай Алдар солын туг үргэгдэнэ, мүнгэн шан барюулагдана. Мүн бэшэшье түрүүшүүл урмашуулагдадаг байха юм.

Малай үбэлжэлгын үедэ үхэршэдые, hаалишадые, хонишодые, адуушадые соёлой, ажаhуудалай, мүн медицинын, худалдаа наймаанай талаар хангаха хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдахаар хараалагдана.

Мүнөө бидэнэрэй урда ехэ зорилго табигданхай. Тэрэнээ сүм бэелүүлжэ, хүдөө ажахын үйлэдбэриие мүнөөнэй эрилтэдэ хүргэhэнэй ашаар эдеэ хоолой шухала продуктнуудые элбэг дэлбэгээр абажа, гүрэндэ худалдахын тула бүхы арга шадабаряа, хүсэл эрмэлзэлээ элсүүлэн ажаллаха болонобди.

Д. КРАВЦОВ,
Мухар-Шэбэрэй районой Сутайн совхозой директор.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Москвагай Кремлиин ансамбль Москва голой юрэнхы дүрэ.

ТАСС-ай фото

…публикын соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй V съездые угтуулан

…ШАДАЙ ЭРИЛТЭДЭ ХҮРЭМӨӨР

Үбэлжэлгэдэ бэлдэлгын хүдэлмэридэ гансашье соёлшод эдэбхи үүсхэл гаргаа бэшэ, мүн ажахын хүтэлбэрилэгшэд ехэ туһа хүргэһэн байха юм. Оронгын соёлой байшангай заһабарилгые шеф ёһоной туһаламжа үзүүлэн, совхоз (директорынь А. Д. Моглсев) хэһэн байна. Тиихэдэ Улаан-Үдын городой паркын мастерскойн хүдэлмэрилэгшэд шэмэглэн гоёолгын хүдэлмэри клубуудта бүтээгээ гэжэ тэмдэглэхээр, Ивалгын ОПХ-гай директор Л. Г. Бурков, Халютын совхозой директор И. Ф. Воробьёв, совхоз-техникумэй директор В. Е. Вахрунов, «Байгал» һуралсалай ажахын директор В. У. Дарханов болон бусад хүтэлбэрилэгшэд үбэлжэлгэдэ бэлдэлгын хүдэлмэрие һайнаар эмхидхэһэн байна. Зүгөөр Гүрэльбын, Поселкин клубуудта заһабарилга хэгдээгүй байһаар. Зарим клубуудта мүнөө болотор түлеэн, уголь асарагдаагүй байһаниинь гайхалтай. Эдэ бүхы асуудалнууд түргэн болзор соо шиидхэгдэхэ зэргэтэй.

Таряашад, малшадые соёлой талаар хангаха хүдэлмэри үбэл, зунгүй үргэлжэлдэг гээшэ. Энэ зундаа үбһэшэд, таряашадта районой агитпоезд концерт наада харуулһан байна. Энэ бүлэгые ВЛКСМ-эй райкомой секретарь байһан Сергей Балуев хүтэлбэрилөө. Ивалгын ОПХ-гай, Халютын совхозой, «Байгал» һуралсалай ажахын коллективүүдтэ, механизаторнуудта районой агитбригада айлшалһан байна.

Соёл-гэгээрэлэй эрхим түлөөлэгшэд Ивалга тосхондо һаяар үнгэргэгдэхэ тусхай конференцидэ хабаадаха. Сотниковой шубуунай фабрикын библиотекэ (даагшань Л. Л. Шубина) һонирхолтой ажал ябуулга үнгэргэдэг. Тиихэдэ Ивалгын, Гильбэрын, Һүүжын библиотекэнүүдтэ номуудай олон выставканууд, үдэшэнүүд эмхидхэгдэдэг байна. Нэрлэбэл, В. Быковэй номуудаар ветерануудтай уулзалга үнгэргэгдөө. Тиихэдэ «Хоёр ондоо дэлхэй, хоёр ондоо залуу наһан», Эрхэ сүлөөтэй дэлхэйн хоёрдохи нюур», «Эб найрамдалай түлөө», «Мүнөө үеын үзэл суртаалай тэмсэл» гэһэн темэнүүдээр номой выставканууд эмхидхэгдэнэ. Библиотекэнүүдэй номой жасада 168 мянган хэһэг тоологдоно гэхэ гү, али хүн бүхэн жэл соо дунда зэргээр 26 ном уншана. Гэбэшье Дээдэ-Ивалгын, Доодо-Ивалгын, Гүрэльбын, Краснояровай библиотекэнүүд хүдэлмэреэ һулаар ябуулна гэжэ тэмдэглэхээр. Мүнөө үеын уран зохёолшодой бүтээлнүүдые олоной дунда нэбтэрүүлхэ хүдэлмэрие эдэбхижүүлнэгүй. Тиихэдэ бүхы арга боломжонуудаа гүйсэд хэрэглэнэгүй, номуудай жасын хубаарилгые, номуудай һэлгэлтые зүбөөр эмхидхэнэгүй. Зарим библиотекарьнууд, тодорхойлбол, Краснояровай, Гүрэльбын, Хиифлэнэй библиотекэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд байрагүй байһаниинь халагламаар.

Районой соёлой гуламтануудта мэргэжэлтэд дуталдана гэжэ тэмдэглэгдэхээр. Тиимэһээ соёлой эмхи зургаануудые кадрнуудаар хангаха, һуралсалда эльгээхэ хүдэлмэрие ажахынуудай партийна, совет, профсоюзай, комсомолой эмхинүүд гойлхо зэргэтэй гэжэ дахин ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ һануулая. Мүнөө үедэ манай районой 10 хүн соёл-гэгээрэлэй һургуулиин үдэрэй һуралсалда, 4 хүн заочноор һурана. Гэбэшье, клубуудта, библиотекэнүүдтэ соёлшод дутэлдаһаар.

Районой түбтэ, мүн Доодо-Ивалгада хүүгэдэй хүгжэмэй һургуулинууд энэ жэлһээ Ивалгын искусствын һургуули болоо) үхибүүдые хүгжэмдэ, гоё һайханда дуратайгаар хүмүүжүүлхэ хүдэлмэри амжалтатайгаар ябуулжа байна. Хүгжэмэй болон искусствын һургуулинууд мэргэжэлтэдээр гүйсэд хангагданхай.

Мүнөө үедэ районой соёлшод арадай зохёохы хүдэлмэриин II фестивальда бэлдэжэ эхилэнхэй. Зарим клубуудай материально-техническэ үндэһэ һуури түлюур зандаа. Хиифлэнэй, Колобкигай, Ошурковай, Краснояровай, Поселкин клубуудта клубай тухеэрэлгэнүүд, мебель, костюмууд үгы. Материально-техническэ талаар туһа хүргэхэ, районой методическа түбэй зүгһөө эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулха шухала.

Районой соёлшодой конференциие угтуулан, бэрхээр хүдэлжэ байһан хүнүүдые нэрлэе. Дээдэ-Ивалгын соёлой байшангай директор Ц. Н. Будаева «Ажалдаа шалгарһанай түлөө» гэһэн медаляар шагнагдаа гэһэн мэдээсэл олониитые баясуулаа. Арбаад гаран жэлдэ тэрэ амжалтатайгаар ажаллана. Эндэ хүдэлдэг уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ Г. Е. Надмитова ехэл оролдосотой, эдэбхитэй хүн. «Оронго» гэһэн арадай ансамблиин хүтэлбэрилэгшэ, Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ С. С. Содномовагай ударидадаг уран һайханай коллектив тээмэндэ Москвада тоосоһон алдартай. Районой түбэй соёлой байшангай уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ баянист С. Л. Дамбаев, Ивалгын хүдөө ажахын техникумэй клубай директор С. С. Гаврилова гэгшэд ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадана.

Саашадаа соёлой эмхи зургаануудые хэрэгсэлнүүдээр, кадрнуудаар хангаха, улаан булангуудай хүдэлмэрие һэргээхэ, соёлой-спортивна комплекснуудай ажал хэрэгые эдэбхижүүлхэ гэһэн зорилгонуудые хараалһанхайбди. Ажалшадай эрилтэнүүдые гүйсэд һайнаар бэелүүлхэ гээшэ хамтын хэрэг ха юм.

М. ХАБИТУЕВА,
арадай депутадуудай Ивалгын райсоведэй гүйсэдкомой соёлой таһагые даагша.

логическа асуудалнууд шэнжэлэгдэнэ. Эндэ математикын болон тус тус эрдэмүүдэй харилсаа холбоое тодорхойлдог математикын арганууды нэбтэрүүлгын методологическа гол ёһонууд шэнжэлэгдэнэ.

Түс монографиие Буряадай номой хэблэл, СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай Ниитын эрдэмэй институт бэлдээ.

Энэ ном философиин, математикын багшанарта, студентнэртэ, методологическа семинарнуудай шагнагшадта, мүнөө үеын эрдэм ухаанда математикын арганууды нэбтэрүүлгын асуудалнуудаар һонирхогшо бүхы хүнүүдтэ дурадхагдана.

* * *

Буряадай номой хэблэлээр Г. Т. Мондодоевагай «Углеводороды и некоторые их производные в упражнениях и заданиях для самостоятельной работы» гэһэн пособи барлагдаба.

Буряадай хүдөө ажахын институтда хэдэн жэлэй туршада семинарска хэшээлнүүдтэ, бэеэ даагаад дүүргэдэг дааабаринуудта хэрэглэгдэдэг материалнууд тэрээн соо оруулагдаа.

Тэрэ очно болон заочно һуралсалай студентнэртэ, тус курсые факультативта үзэдэг дунда һургуулинуудай һурагшадта зорюулагдаа.

* * *

«Наука» хэблэлэй Новосибирскын отделени Э. Д. Эрдынеевагай «Диалектная речь русских старожилов Бурятии» гэһэн ном гаргаба. Буряад орондо ажаһуудаг ородуудай, урдань үзэмжэдэ хүсэд ороогүй үлэһэн нютагай хэлэнүүдэй асуудалнууд энэ хүдэлмэри соо шэнжэлэгдэнэ. Нютагай хэлэнүүдэй ниитэ шэнжэ, илгаанууд хадаа Сибириин болон оронэй түбэй хубиин ородуудай нютагай хэлэнүүдтэй сасуулан тодорхойлогдоно. Тэрэшэлэн нютагай хэлэнүүдэй литературна хэлэтэй харилсаа холбооной, Буряад орондо үнинэй ажаһуудаг ородуудай нютагай хэлэнүүдэй хүгжэлтын асуудалнууд эндэ табигдана.

Энэ ном мэргэжэлтэ диалектологуудта, ород хэлэнэй багшанарта зорюулагдана.

А. СОДНОМОВ.

ТАСС — ХИЛЫН СААНАҺАА — АПН

ПОРП-ын ЦК-гай ПОЛИТБЮРОГОЙ ЗАСЕДАНИ

ВАРШАВА. КПСС-эй XXVII съездын, ПОРП-ын X съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлгэдэ совет болон поляк арадуудай хани барисаан, харилсаа холбоон ехэ үүргэ дүүргэхэ, түлхисэ үгэхэ байна гэжэ ПОРП-ын ЦК-гай Политбюрогой энэ болоһон заседани дээрэ мэдээсэгдээ. Һүүлэй жэлнүүдэй польско-совет харилсаае хүгжөөлгын асуудалнууд тэрээн дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ.

Социалис байгуулалтын, КПСС-эй болон ПОРП-ын ажабайдалда, хоёр оронойарадуудай ажал хэрэгүүдтэ интернациональна һаналаа нэгэдэлгын, харилсаа холбооной дүй дүршэлые халан абалсалга шэнэ шатада гаранхай. ПОРП-ын X съездын хүдэлмэридэ М. С. Горбачев түрүүтэй КПСС-эй делегациин хабаадаһан ушар энэ холбоо барисаае үргэдхэлгэдэ онсо үүргэ дүүргэһэн байна.

Эдэ бүгэдэ совет-польско аха дүү ёһоной харилсаае бэхижүүлгэдэ, социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхаха зорилгонуудые шиидхэлгэдэ нүлөөлхэ уялгатай. Агууехэ Октябриин социалис революциин 70 жэлэй ойе найндэрлэхэ хэмжээ ябуулгануудые ПОРП-ын ЦК-гай Политбюро хаража үзэбэ.

МИГЕЛЬ д' ЭСКОТЫН ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

НЬЮ-ЙОРК. Эрхэ сүлөөтэй, бэеэ дааһан байдалтай болохо талаар арад зоной хүсэл эрмэлзэлые һүнөөхэ һэдэлгэтэйгээр Холбоото Штадууд Никарагуада сэрэгэй хамааралсалгана үргэлжэлжэ байна гэжэ Никарагуагай гадаадын хэрэгүүдэй министр Мигель д' Эското ООН-ой штаб-байшан соо үнгэргэгдэһэн пресс-конференци дээрэ мэдүүлээ. Тагнуулай түбэй захиргаанай залан хүтэлбэрилжэ байдаг вээрхэг түримхэй ябуулгада США-гай сэхэ хабаадалсалгын ушар баримтануудые баталһан олон тоото документнүүд, баригдаһан американ сэрэгэй совстник Хазенфусай мэдэрэлгэнүүд элирхэйлэн гэршэлнэ. Хэды худал хуурмаг ябуулгануудые хээшье һаа, США-гай захиргаан харата ябуулгануудаа далдалан халхална.

Никарагуа США-гай «национальна аюулгүй байдалда уршаг тойбо татана» гэһэн Вашингтоной ой ухаанда орошогүй һанаанһаа абтаһан мэдүүлгэнүүдые М. д' Эското эрид буруушааба.

Түбэй Америкэдэхи хёмороо зүришэлдөөе эбэй ёһоор шиидхэхэ бүхы харгы замуудые бэдэржэ олохоор Никарагуа бэлэн юм гэжэ М. д' Эското баталба.

САН-САЛЬВАДОРТО ГАЗАР ЕХЭЭР ХҮДЭЛБЭ

ГАВАНА. Үнгэрэгшэ пятницада Сальвадорто газар ехээр хүдэлбэ. Абтаһан баримта мэдээнүүдэй ёһоор, тэндэ Рихтерэй шкалагаар 7 балл хүсэтэйгөөр газар хэдэн дахин хүдэлһэн байгаа. Түбэй Америкын энэ оронэй ниислэлдэ — Сан-Сальвадор хотодо олон байрын гэрнүүд, һургуулинууд, больницанууд, гостиницанууд һандаргагдаа. Даб дээрэ абтаһан баримта мэдээнүүдэй ёһоор, 200 шахуу хүн үхөө, городой хэдэн мянган хүн шархатуулагдаа, тэдэнэй олонхид байшан гэрнүүдэй эбдэрхэй доро хаагдашоо.

Городой хүдэлмэришэдэй ажаһуудаг кварталнууд илангаяа ехээр хохидобо. Эндэ түймэр болоно. Сан-Сальвадорой зүүн ба хойто хубидахи байрын гэрнүүдэй гурбанайнь нэгэ хуби һандаргагдаа. Газарай хүдэлһэнһөө уламжалан, ниислэл хото дэлхэйн бусад оронуудтай саг зуура холбоогүй болошоһон байгаа. Энээнһээ уламжалан, Сан-Сальвадор шадархи вулкануудай нэгэн тэһэрхэ туйлдаа хүрэжэ байна гэжэ адаглагшад тэмдэглэнэ. Орон дотор онсо байдал соносхогдоо.

Исландиин ниислэл хотын «Хавди» гэжэ нэрэтэй энэ гэр соо (зураг дээрэ) КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачев США-гай Президент Р. Рейган хоёр эдэ үдэрнүүдтэ уулзажа хөөрэлдэһэн байна.

ТАСС-ай фотохронико.

Ив. ОЧОРОН

ХЭН ЗЭМЭТЭЙБ?

(Журналистын дэбтэрһээ)

— Ринг дээрэ байһан боксёр шэнгеэр хулдэжэ үхэһэн хүниие түрүүшынхеэ хаража байнаб гэжэ Филиппов хэлэнэ бэлэй. Харин Иванов хараад, Жарников ямар нэгэн механизмда дайруулаа ха гэжэ һэжэглэнэ һэн. Бэе дээрэхи энэ олон шарха, һорьбоһонуудынь ямар удхатайб гэжэ ойлгожо ядаа хаш даа.

— Жарниковай хубсаһан хаанаб?

— Һамганайнь ерэхэдэ, үгэжэрхёо һэм.

— Халаг» — гэжэ Баиров досоогоо шэбшэбэ. Мүнөөл хубсаһыень асаруулха тон шухала хэрэгтэй болоод байна ха юм. Гэртэхиндэнь хубсаһыень бү үгөөрэйгты гэжэ уридшалан һануулаагүй байһандань хэн гэмтэйб? Өөрөөл болоно ха юм. Тиимэһээ Носковто юуншье гэжэ дуугарбагүй.

Үсэгэлдэр үглөөгүүршье, мүнөөшье моргдо Жарниковай бэеые шэнжэлэн хараһадаа, нэгэл онсо тэмдэг Баиров олоо, тэрэ энээн тухайгаа хэндэшье үгэ гараагүй юм. Ушар юуб гэхэдэ, энэнь лэ бүхы тохёолдоһон аюулай гол шалтагаание элируулхэ түлхюур боложо магад шуу. Эксперт Носковой, уголовно бэдэрэлгын албанайхидай энэ ушарые анхарааагүй байһаниинь хэрамтай. Нүгөө талаһаа, өөрынгөө багсаамжын эрсэшэгүй зүб байһанда Баиров хүсэд этигээгүй ябаа бшуу.

Үглөө болотор Жарниковай бэеые стол дээрэһээ хүдэлгэхэгүй гэжэ һануулаад, өөрөө дэры милицидэ ерэжэ, Соловьевые олобо.

— Жарниковай хубсаһан хаанаб? — гэжэ мэндэшэ хэлэнгүй асууба.

— Хаана гэжэ? Моргдоол ааб даа.

— Үгы байна. Гэжэ буруулхадаа, һамганиинь абаад ябашоо. Нүхэр лейтенант, энэ бэеэрээ гэртэнь ошоод, хубсаһыень һөөргэнь абаад ерэгты. Угаажа байһаагүй юм бэзэ?

— Тиигэхэгүй байха. Уй хайдаа абтанхай эхэнэр хэдыдээ угаал хээдхихэб даа.

— Тиимэһэшье тиимэ. Өөрөөшье угаагаагүй һаань, түрэлхидынь гар хүрэжэ магад. Ярыш даа. Тамхинайшье узуур бү үлөөгөөрэй.

— Ойлгосотой.

— Дэмы ехээр бү айлгаарай, зохидоор хөөрэлдөөрэй. Яһала номгон даруу эхэнэр хэбэртэй байна һэн. Үбгыемни алаа гэжэ һанажа һууһан эхэнэрые зобоохоной, тамалһанай хэрэггүй.

— Цыден Намжилович, энэ асуудалаар өөрөө юун гэжэ һананат?

— Мэдэхэл юумэн үгы гүбэ.

— Минии һанахада, хэн нэгэн Жарниковые заатагүй тоншоол хаш даа.

— Урдань, нүхэр Соловьев, иимэ түргэн һаналаа элирхэйлдэггүй бэлэйш. Мүнөө яагаа «мэдээшэ» болошообши?

— Мэдээшэ гэжэ даа. Манай уголовно-бэдэрэлгын таһагайхид тэрээн худар үсэгэлдэрһөө гүйлдэнхэй һэмнай. Жарниковые алаһан хүниие заатагүй олохол һанаатай ябана ха. Бил тиигэжэ һананаб.

— Ши, нүхэр Соловьёв, Бүхэсоюзна заочно юридическэ институдай хэдыдэхи курсэдэ бэлэйбши? — гэжэ гэнтэ Баировай асуужархихада, лейтенант гансата һалд һуушаба. Юундэ гэнтэ Цыден Намжилович һуралсалаар һонирхобоб?

— Табадахи,— гэжэ Соловьев дурата дурагүй абяа гараад, хүрин костюмайнгаа баруун энгэртэ байһан ямаршьеб хүрин толбые хюһэн шахуу эрилгэжэ байһан Баиров тээшэ гэтэбэ. Тиихэдээ, мүрдэгшэ, юрэдөөл, шахердуу байдалда ороо юм байна гэжэ һанаба. Жарниковай яагаад алуулһые тайлбарилжа ядашоо хадаа итэрээ бодолгото болобо гэжэ Соловьевой досоогоо шэбшэхэ буруу бэшэ.

— Тиихэдээ табадахи курсын студент, үглөөдэр юрист болохоёо ябаһан хүн бшуут. Логико, криминалистика гэхэ мэтэ эрдэмүүдые ууран тархиингаа уршалаануудсоо шэнгээнхэйт. Тиимэл хадатнай танда хэлэхэ байнаб: Та бидэ хоёр тобшолол хэхэеэ бү яарая. Яараха эрхэгүйбди. Ойлгосотой гү, нүхэр лейтенант?

— Ойлгосотойл даа. Тэд юун тухай итэрээ бодолгото болонот, Цыден Намжилович?

— Мүнөөхил, мүнөөхил тодхорто аюул тухайгаа бэд даа. Ши энэ дэры Жарниковайнгаа хубсаһа асара. Филиппов Иванов хоёртой би дахин хөөрэлдэхэмни.

...Тэд дүй дүршэлөөр баян Филипповшье, һонор хүн гэжэ суутай Ивановшье Баировай анхарһан онсо нэгэ тэмдэгүүдые ойлгосогүй байба. Магад, Баиров өөрөө буруу замаар мүрдэлгые шэглүүлхээ һанана гэшэ гү? Юрэдөөл, яраһанай хэрэггүй. «Яарахада—даараха» гэжэ буряад зон дэмы хэлсэдэггүй.

Цыден Намжилович эсэнгээр, столойнгоо саана һууба, сонхо тээшэ халта хараба. Үндэр уланграй нюсэгэн мүшэрнүүд дээрэ борбилоонууд бэгзылдэшэнхэй үзэгдэнэ. Хажуу тээһээ харахада, өөрөөшье эгээл иимэ юумэн һуугаа ёһотой. Эгээл энэ үедэ үүдэн «түрд» гэжэ нээгдээд, прокуратурын секретарь Аня орожо ерээд, стол дээрэнь табяри гахээр саарһа асаржа табижархиба. Баиров һанаа элдээд, Аня тээшэ хараба. Иимэ ехэ ажалтайдань гэмтэй юумэн шэнги, тэрэнь баһа һанаа алдалсаад, ямаршьеб онсо уринаар, һанаагаа зобонгёор хоёр нюдөөрөө шэрбэзэд, агшам зуура ербэдэн улайшахадал гэбэ. Яһаншье сэбэрхэн, инаг дуранай, мэдэрэлээр халима дүүрэн басаган гэшэб даа гэжэ Баиров анха түрүүшынхиеэ сээжэ соогоо шэбшэбэ. Зөөлэхэн хүрин-хара үһэниинь һэлбэлзээжэ, нидхэнь сахали шубуунай далидал дэлигдэнхэй. Нюдэниинькше мойһон харанууд, ялалзана. Бэень ямар хүнгэн гэшэб, ёһотой спортсменка! Наран жэмэсэй шүүһэ шэнгэнэн мэтэ, уралнуудынь нойтоор улалзана. Урда урданайхиһаа ондоогоор, ямаршьеб удхатайгаар, хомхойгоор Баировай хаража байхые адаглахадаа, Аня түргэхэн нахисхотос гэшхэлһээр гаража ошобо. Нээрээшье, гоёл эхэнэр байна даа! Урдань тэд юундэ анхардаггүй гээшэ һэм, гайхалтай!! Үхэһэн, алуулһан хүнүүдэй хэрэгүүдтэй нюсолдо носолдоһоор, хажуудаа байһан ажабайдалай иимэ дээжые, амиды һайхан хүниие харахагүй хадаа һохор лэ ябаа юм байна даа, Баиров тэрхиява нэжэрээд абаба. Энээнһээ уламжалжа, өөрынгөө ажабайдал тухай бодолгото болобо... Гуша хүрэхээ ябана бшуу. Мүнөө болотор һамга абаха һэдэлгэшье гаргаагүй, үндэр һаһатай эхынгээ хүзүүн дээрэ таршаланхай. Эсэгэнь дайнда үгы ха юм. Эхынгээл ашаар һургуули дүүргэбэ. Тэд эхэмни гансаардаана, үдэр һүнигүй һанаагаа зобожо һууна, һамга абаһай гэжэ хүлеэнэ гэжэ мэдэнэгүй гээшэ гү? Мэдэхэ наһандаа хүрэнхэйл. Үнинэй хүрэнхэйл. Хүнэй наһан мүнхэ бэшэ. Гэнэ, аюулшье боложо магадгүй. Үнгэрэгшэ һүни гэнтын аюулаар үхэһэн, урдань огто танихагүй байһан тэрэ Жарников гэдэг хүн өөрһөөнь, Баировһаа холошьо аха бэшэ байгаал. Ехэдээл һаа, дүрбэ-табан жэлээр аха... Тиимэшье һаа, гэр булэтэй, басагатай, наһа бараходань, уй-хай боложо һамгатай... Харин ши, юрист Баиров? Энэ дэлхэйдэ эхэһээш бэшэ түрэл хүн огто үгы бшуу.

Цыден Намжилович хоёр альгаараа толгойгоо хашаад, хүдэлэнгүй удаан һууба. Тиихэдэнь нюдэндэнь Аниин шэг шарай харагдаад һалаха юм бэшэ. «Үнэхөөрөөшье, хажуудамни байһан иимэ хүниие анхардаггүй хадаа мана һохор лэ амитан хаб даа», — гэжэ бэеэ зэмэлнэ.

* * *

ЭРТЭЭ ошожо, үдын хоол бараад ерэхэдэньшье, Аниин түхэл ой ухаанһаань гаража үгэбэгүй. Хүбүүнэйнгээ ямаршьеб бодолгото болонги, һууханда, сай аягалжа байһан эхэнь шарайшалаад, удаань урихнаар:

— Юун болооб, үбдэшоо бэшэ аабзаш?—гэжэ асуугаа һэн.

— Үгы,—гэжэ Цыден бүрд гээ бэлэй. Тэд дурлаеб гэжэ хэлэхэ гүш! Аил болохом, гээ һаань, эхэнь һуури байраяа одоошье олжо ядашахад. Мүнөөгүүр энэн тухай хэлэхээр бэшэ ааб даа. Тиигэдшье Аня өөрөө нүхэрөө оложорхёод ябаа аалам—хэн мэдэбэ. Түрүүн хэрилсаагаа лаблаха хэрэгтэй.

...Нэгэ папиросоо татажа үрдэзгүй һуутарнь, мэшээгтэй юумэ тэбэрилэн Соловьев минэрһээр орожо ерээ. Баиров түргэхэн һууриһаа бодожо, Жарниковай хубсаһа мэшээг сооһоонь гаргаад, таһалгынгаа буланда дэлгээбэ. Хаража-хаража:

— Энэ юун хюроогэй хибэдэһэн гээшэб?—гэжэ Соловьевһоо дураа гутангяар асууба.

— Юрэдөөл, угаажархёогүйнь болсо.

Урда үдэрынь хюрөөгэй хибэдэнэ машинамнай зөөһэн байгаа,— гэжэ лейтенант ойлгуулба.

—Шүдхэр абаг!—гэжэ сүхалтайгаар дуугараад, Баиров Жарниковай хубсаһые нэгэ нэгээр эрьюулжэ, урбуулжа байжа шэншэлбэ. Тиихэдэ богони хамсытай ногоон дотор самсань ара талаһаа ямаршьеб хара тоһон шэнги үнгэтэй шабгараар юм гү, али шоройгоор эрээлүүлэгдэн, үргэнөөр будагдашанхай байна гэжэ тэмдэглэбэ. Хүрөөрөө ойронь хүрэхэдэнь, хайр элһэн гэжэ абаһар ойлгохоор байба. Жарниковай ямар аюулда ороһониинь одоошье ойлгосотой болохонь гэшэ бэшэ гү гэһэн бодол сэжыень хайраздхиба...

Жарниковай бэеые үшөө морг соо хаража байхадаа, нюргандахи, сээжэдэхи шулгархайнь, хүхэ-бала толбонуудынь дороһоо дээшээ зурышанхай гэжэ Баиров онсолон обёорһон байна бшуу. Энээниие уголовно-бэдэрэлгын таһагайхидшье, майор Носковшье хараадаа юундэшьеб абаагүй. Мүнөөхи ногоон дотор самса дээрэхи толбонуудынь яаха аргагүй элһэтэй зуураһанай эли бодо тэмдэгтэй. Үшөө нэгэ баримта. Жарниковай үмдэнэй зүүн үбдэгтэ булантаһан түгдэрхэй олдобо. Тэрэньшье доороһоо дээшээ шэглэнхэй гэжэ Баиров досоогоо тэмдэглэбэ. Эдэ бүгэдые бултыень хамтаруулаад, сог солоод, шэнжэлээд, тобшоһон хэхэл ушартай болоно ха юм. Майор Носковой тобшолол соо нэн түрүүн тодорхойлолто оруулха хэрэгтэй. Тиимэһээ Баиров экспертын таһалга руу сэхэ зорибо.

Майор Носков юушьеб бэшэжэ һууба.

— Тобшололоо дахин заһан бэшэжэ байнаб. Буруугаа ойлгооб. Жарниковай бэе дээрэ танай анхарһан толбонуудые, тэдэнэй шэглэлые обёороогүй байһандаа халагланаб,— гэжэ майор һанаа алдаба.

— Танай тобшолол соо буруу юумэн үгыл даа, зүгөөр тэрэ шулгархай, хүхэ-бала болоһон газарнуудайнь дороһоо дээшээ һунанхайень обёороогүйл байнат,— гэжэ Цыден Намжилович аха нүхэрэйнгөө һанаае заһаба.

— Бираалгүйб даа. Үбгэржэ ябана гээшэ хэб,—гээд, Носков хелзан толгойгоо эльбээд абаба.

— Орхигтыл даа,—гэжэ Баиров хэлээд, Носков уруу сэхэ хараба. —Алдуугаа заһаба ха юмта. Харин мүнөө та намда хэлэгтыши: иимэ шархатай хүн удаан амиды ябаха аргатай гү, али тэрэл газартаа хэбтээд бодохогүй жэшээтэй гү?

— Иимэ гэмтэлдэ ороһонойнгоо удаа, Жарников ехэдээл һаа, 30—35 минута соо амиды байжа шадаха һэн. Үнгэржэ ерээ һаа, халуу һурэгөө хорёо, хашаашье дабаад гараха аргатай байгаа. Юрэдөөл, хүн бүхэнэй бэеын тамирһаа, угайнь хүсэ шадалһаа дулдыдаха юм ааб даа.

— Зүбшэл үгэһэнэйтнай түлөө һайн даа. Үглөөдэрһөө саашаа болгонгүй, Жарниковай бэеые хүдөөлхэ тухай зүбшэлсаарһа үгэнэ бэзэбди. Энэ хэрэгые унжагайруулхагүйл гэжэ бодуужаб.

— Тэрэшье зүбтэй,—гээд, тэдэнэр хахасаа бэлэй.

Өөрынгөө таһалга соо дахин ороод, Баиров үнөөхил дотор самсыень үрбүулжэ, эрьеюулжэ байжа үзэбэ. Тиинээ тиитэрээ юундэ дотор самсань иигэжэ эрээлжэлүүлэгдэн будагдаха болооб? Харин самса, костюмайнь хүүртиг, хүбэнтэй хубсаһан дээрэнь ямаршье тэмдэг үгы ха юм. Ойлгогдошогүйл байна. Нэгэ хэды бодомжолжо үзөөд, дотор самсыень, нюргандаа хара толбонуудтай хүбэнтэй хүүртигыень химическэ экспертизэдэ эльгээхэ гэжэ шиидэбэ.

* * *

ЖАРНИКОВАЙ яагаад үхэһэн тухай тон тодорхой тобшололой толгой соонь бүрилдэхэ тумань, Баиров һууха, байха газараа оложо ядадаг болобо. Хубсаһанайнь химическэ экспертизэһээ ерэхые хүлеэжэ байнгүй, дары машина дуудаад, Цыден Намжилович шэлэй завод тээшэ гүйлгэжэ ошобо. Юуб гэхэдэ, газай станци шадарай элһэнэй анализ абаха, хубсаһан дээрэхитэйнь жэшээд үзэхэ гэжэ тэрэ шиидээ бшуу. Хэрбээ тон адли һаань...

Траншей сооһоо, мүн Жарниковай үхэһэн газарһаа едхэ адха элһэ абажа, тусхай амһертануудсоо хээд, ябахаяа байтарнь, хуушан хүбэнтэй хүүртигтэй, томо гэгшын валенкатай, наһажаалшаг нэгэ хүн шиидэнги бэшээр хажуудань ерээд байтараа:

— Заһагдажа байһан станцинингаа котёлой хажууһаа халаһатай хара арһан малгай, зүүн гарай һабар бээлэй олообди,—гээд, һуга дороһоо гаргаад, тэдэниие һарбайхадань, Баиров байрадаа дэбхэрэн алдаба: шэнэ баримта.

— Эдэ зүйлнүүдэй олдоһон газарые намда харуулагты,— гэжэ Баиров хүдэлмэришэндэ хандаба.

— Яаял!..

Заһабарилагдажа байһан станцинин доосо ороод байхадаа, эндэхи эрхэ байдал Жарниковай хүдэлдэг газарайхитай ехэл адли юм байна гэжэ тэмдэглэбэ. Тиигэд фотоаппарадаа гаргажа, хэдэн газарыень буулгажа абаба.

—Энэ һабар бээлэйнь газарта хэбтээ,—гэжэ мүнөөхи хүдэлмэришэн ойлгуулба.—Харин малгайнь гэшхүүр котёл хоёрой хоорондоһоо олдоо.

Тэрэ хүдэлмэришэндөө һайниие хүргөөд, Баиров Жарниковай хүдэлдэг газарта дахин ерэжэ, нарин нягтаар тойрон хараад, хэдэн тээһэнь буулгаба. Зүб даа, эндэшье, газай станци соошье тон адли байдалтай юм байна. Һогтуу хүнэй һамархань гайхалгүй. Гадна тэрэ хүдэлмэришэнэй олоһон малгай һабар бээлэй хоёр үнэхөөрөө Жарниковай байгаа гэшэ гү? Энээниие найдамтайгаар гэршэлүүлэн баримталха шухала ха юм. Юуб гэхэдэ, Жарниковай үхэлдэ хабаатай хүнүүд бии юм һаа, мүрдэлгые буруу замаар хадууруулха хүсэлтэйгөөр ямаршье онол арга, хуурмаг «баримта» шэдэжэ үгэхэдөө боломхо бшуу.

«Магадгүй даа»,—гэжэ Баиров доссоогоо шэбшэбэ. Хэрбээ хоротоной энэ гэмтэ ябадалай ушар шалтагаание элируулээгүй һаань, мүрдэлгэнь буруутаха, хүниие «хороожорхиһон» хүйхэр харата хэрэгээ үргэлжэлүүлхэ жэшээтэй бшуу. Тиимэһээл мүрдэлшэ алхам бүхэндөө, тобшолол бүхэндөө, баримта бүхэндөө хаюусалга түгэсөөр хандаха уялгатай.

...Химическэ болон спектральна экспертизын дүнгүүдэй ерэхэдэ, Баиров ехэл удаан шэнжэлжэ үзэбэ. Тиихэдээ: «Эхилхэһээ зүб зам баримталаа байнаб»,—гэжэ ойлгобо. Үнэхөөрөөшье, Жарниковай дотор самса дээрэхи элһэнэй үлэгдэлнүүд газай станциин хажуудахи траншей сооһоо абтаһан элһэнтэй тон адли байба. Хүбэнтэй хүүртигэйнь ара таладахи тоһон толбонуудайшье хаанаһаа эхитэйнь элирбэ.

Һүүлэй һүүлдэ олдоһон тэрэ хасабшатай хара арһан малгай, үрөөһэн һабар бээлэй лаб Жарниковай байгаа гэжэ баримталха хэрэгтэй болобо. Тэд һамгыень дуудажа асараад, эдэ малгай бээлэй хоёрые танина гүт гэжэ һуража болохогүй ха юм. Хуулиин ёһоор, гурбан едли бээлэй, гурбан баһал адлирхуу хасабшатай малгай стол дээрэ табяад, Жарниковай һамган эгэшэ хоёрые мүрдэгшэ урихан байгаа. Таһалга сооһь түрүүлэн ороһон Татьяна Васильевнаһаа үбгэнэйнгөө малгай бээлэй хоёрые ямар тиимэ онсо шэнжээр танихабта гэжэ асуухадань, тэрэнь юуншье гэхэ мүрөө олобогүй. «Танихал байхаб»,—гэхэһээ ондоо үгэ аманһаань гарабагүй.

— Эгэшэнь тэрэ малгай бэлэглэһэн юм, харин бээлэй өөрөө худалдажа абаа һэн,— гэбэ.

Стол дээрэ хэбтэһэн малгай, бээлэйнүүдые хушаһан газетые абажархихадань, Жарникова бага тэбдэбэ. Юуб гэхэдэ, нэгэ малгайн орондо— гурбан, нэгэ бээлэйн орондо —баһа гурбан байба. Ехэ удаан хараад, нэгэ нэгээр гартаа абажа, эрьюулжэ байжа үзөөд, нюдэнһөө уһа гарган байжа:

—Нэгыеньшье танинагүйб. Бултадаа Васиин малгайдал адлинууд хэбэртэй,—гэбэ. Һанаа алдаад, һөөргөө һууридаа ошожо һуушаба.

Удаань Баировай таһалгада урюулһан Жарниковай эгэшэ стол дээрэ хэбтэһэн малгайнуудай нэгыень сэхэ заагаад:

— Энэл даа минии бэлэг,— гэжэ тобшолбо.

— Юундэ тиигэжэ һананат?

— Би энэ малгайе дүү хүбүүндээ түрэһэн үдэртэнь бэлэглэһэн хүм. Түрүүн өөртөө гэжэ абаа һэм, Тэд багашаг байгаа. Ядахадаа, шэгэбшыень ута болгоо бшууб. Тиихын тула эрэ хүнэй ботинкын ооһор гуталай магазинһаа худалдажа абаад, оёо бэлэйб. Тэрэ зандаа байна, харана гүт?—гэжэ хэлээд, Жарниковай эгэшэ дүүтэйнгээ малгайе сээжэдээ няалгаад, нэгэ хэды абяагүй зогсобо. Яахабши тэд, ганса дүү хүбүүнэйнгээ гэнтын аюулда орожо наһа барахада, наһажаал эхэнэр уйлангүй байлтай аал!!

Албанайнгаа таһалга соо гансаараа үлэһэн Баиров һууриһаа бодожо, гараа хармаандаа хэжэ, уруғша-хойшоо ябасагааба. Удаань тамхи гаргажа, хомхойгоор һоробо. Одооошье тобшолол хэхэдэ болохол даа!

...Худалдажа абаһан угаалойнгаа машиныһ гэртээ «угааһаниинь багадаа гэжэ һанаа юм гү, али ондоо шалтагаан олдоо гү, тэрэ дүтүү уйһан хара архиингаа ойро хүрэнгүй орхёод, мүнөөхи хүршэ Иван Гаськовтоёо (магад ондоошье хүнтэй байжа болоо) хатуу хараяа намһаһаар ябатараа, ажалдаа гээгдэжэ байнаб гэжэ ойлгоходоо, заводойнгоо проходнойдо ошоо ха. Тэд шэл һогтууш, гэртээ харижа унта гүүлээд, газаа гаража, нэгэ бага бодолгото болоһон байна. «Үйлөө харлаг»,— гэжэ шиидээд, дахин магазин ошожо, үшөө нэгэ шэл архи абаад, «Беломор-канал» хармаангалаад, заводтоо ерэбэ. Тиихэдээ проходнойгоор бэшэ, харин заһабарилагдажа байһан газай станциин хажуудахи хашаагай задархайгаар нэбтэрэн ороод, хаанашьеб харанхыда байжа, архияа уугаа гээшэ. Нилээд мэнэрэнхэй юумэн тэнэжэ ябаһаар, өөрынгөө цахтэ бэшэ, харин газай станци руу һамаран орожо, тэндээ малгай бээлэй хоёроо гээгээд, хүйтэн котёл ошожо һабардахадаа, ондоо тээб гэжэ ойлгоо.

Табан час багта шэб харанхы болонхой һааб даа.

Газай станциһаа арай-шамай гэжэ үүдэ үрхыень олоһо гараһан Жарников гүнзэгы траншейе харангүй, доошоо унахадаа, сээжэ нюргаараа тэрэнэйнгээ шулуун мэтэ хатуу эрмэгые сохижо, һүлһөө гэмтээгээ. Халта мэдээ алдаад, доошоо һолжорон орожо эхилбэ. Эгээл тиихэдэнь хүбэнтэй хүүртиг, самсань траншейн эрмэгһээ шагтагалдажо, өөдөө хөөрэшөө гэе. Тиигэжэ элһэн толбонууд хубсаһандань үлөө ха юм. Һүүлэй һүүлдэ Жарниковай шэгнүүр диилэжэ, тэрэ нүхэнэй өөрөөр һуулгагдаһан соргонууд дээрэ өөрөө унаа гэшэ. Тэрээнһээл уламжалан, бүхы бэень шулгараа, хүхэ-бала болоо ааб даа. Эксперт Носковой хэлэһэнэй ёһоор, гэмтэлдэ ороһон Жарников 20—30 минута соо үшөөл шадалтай байгаа гэшэ. Халуу һурэгөө нэгэ арга оложо, траншей сооһоо гараад, саашаа ябажа шадахаяа болиходоо гү, али бэеынгээ үбшэние мэдэрхэдээ, ами абаха гэжэ мүнөөхил хонхор нүхэн соогоо һууха баатай болобо. Тэд һүүлдэн бодохо шадал олдоогүй. Хүлдэжэл үхөө...

Юрэдөөл, эндэ ямаршье уголовно гэмтэ ябадал гаргагдаагүй. Тиимэһээ зүбөөр, тодоор тобшолол бэшэхэдэл дүүрээ.

Тэд хүдэлмэришэн Жарниковай ами наһаяа иимэр түгэсхэһэнэй, гэнтын аюулда орожо, сагһаа урид наһа баранай шалтагаан юун бэ? Энэ асуудалда нэгэл харюу үгтэхэ байна: архи, үшөө дахин архи!

[Түгэсхэл. Эхинийнь 12-ой, 13-най, 14-най номернуудта].

ГВАРДИИН НЭРЭ ЗҮҮГШЭ

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ Совет Армиин 2500 сэрэгшэд дайшалхы нэн габьяагай түлөө Алдар Солын гурбан шатын орденоор шагнагдаһан байна. Тэдэнэй дунда Буряад ороной 10 баатар бии юм. Түрэл нютагаймнай солото хүбүүдэй нэгэн, Петр Андриянович Попов тухай хөөрэхэ хүсэлтэйбди. Байгша жэлэй сентябрь һарада П. А. Поповой түрэһөөр 70 жэлэй ой гүйсэбэ.

Дайнай галта жэлнүүд тухай дурсахадаа, Петр Андриянович өөр тухайгаа бэшэ, харин дайшалхы нүхэдэйнгөө зоригто, баатарлиг үйлэ хэрэгүүд тухай хөөрэнэ. Байгал далайн эрьедэ түрэһэн, Мысовско загаһанай заводто моторист худэлжэ байһан П. Попов агууехэ Волго мүрэнэй эрьенүүд шадар харата муухай дайсантай болоһон тулалдаанда хабаадалсажа, дайшалхы зэвсэг эзэлһэн намтартай. Тэрэ үедэ Сталинградска фронт дээрэ Петр Болотын, Александр Бешковэй, Иван Алейниковэй болон Григорий Самойловой нэрэнүүд суурхажа байгаа. Эдэ сэрэгшэд 1942 оной июлиин 24-дэ Клетская һуурин шадар фашис 30 танктай тулалдажа, 15-иень шатааһан, бусадыень гэдэргэнь сухарюулһан юм. П. Поповтой хамта эдэ байлдаануудта хабаадаһан комсомолец Юрий Веревкин дайсанай 2 танк, 2 автомашина, «М-109» тухэлэй самолет болон арбаад фашистнүүдые бут сохино байна. Шэн зоригто сэрэгшэ хожомынь Советскэ Союзай Геройн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө һэн. Петр Андриянович дайнай һүүлээр тэрээнтэй эндэн дахин уулзажа, бэшэлсэжэ байгаа. Тэдэ 1983 оной январиин 15-да Геройн наһанай нүхэр Маргарита Яковлеванаһаа бэшэг абажа, тэрэнэй нүгшэһэн, Орёл хотодо хүдөөлүүлэгдэһэн тухай дуулаа һэн.

— Нютагаймни олон хүбүүд, сүгтаа алба хэһэн, олон нүхэдни хэрэгты дайсантай шуһата тулалдаануудта унаһан юм даа. Василий ахамни 1942 ондо унаа, Дмитрий дүүмни хэдэн дахин хүндөөр шархатажа, энээнһээл боложо эртээр наһа барашоо һэн. Харин би азатай байгаа гээшэ гүб, саг үргэлжэ урда захада, гал дүлэн соо ябадаг аад, миил хоёр дахин шархатаа хүм,—гэжэ Петр Андриянович хөөрөө һэн.

49-дэхи стрелково дивизиин 149-дэхи полкын бүридэлдэ П. А. Попов дайлалдаһан юм. 82 миллиметрэй миномедой наводчик Петр Попов түрүүшын байлдаануудтаа эхилжэ, зоригтой, һүбэлгэн бэрхэ сэрэгшэ байһанаа гэршэлээ. Дубово һуурин шадар шанга тулалдаанууд болобо. Саһан шуурган соогуур манай сэрэгшэд дайсанай урдаһаа дабхилаа. Фашистнүүдые окопуудһаань үлдэжэ гаргаад, тэдэнэй хэдэн добтолгонуудые үдэрэй туршада бута сохибо. Дайсанай дүтэлжэ, миномедоо орхижо, винтовко, граната гартаа абадаг бэлэй. Миномедуудай батарейн сэрэгшэд шуһата байлдаанда хорожол байгаа, шархатаһан сэрэгшэд тэдэнэй тоодо П. Попов, байлдаанһаа гаража ошоогүй һэн: Совет сэрэгшэд нэгэшье алхам сухэрэгүй. Шанга тулалдаанай замхахада шархатагшадые ара талын госпитальдо абаашаа бэлэй.

Петр Поповой госпитальдо аргалуулаад, түрэл частьдаа бусаадаһан, дивизиин гвардейскэ гэһэн үндэр нэрэтэй болонхой байгаа. Гвардейскэ дивизиин ветерануудай гвардиин нэрэ зүүгшэдэй тангаригые бүхы наһан соогоо һахижа ябадаг: «Гвардиин добтолгоодо дайсан тэсэхэгүй, гвардиин хамгаалһан газарта дайсан ходорхогүй. Нэгэшье фашистые һүнөөгөөгүй болбол, бодото гвардеец бэшэш...»

Фашистнүүдэй эзэлһэн танкова частьнуудай харгые сэбэрлэхэ сэргүүдэй гвардейскэ частьнууд хааба. 2-дохи армиин гвардеецүүд добтолжо байгаа немец-фашис сэрэгүүдэй тогтоохоор гална, өөһэдөө добтолгодо ороод, хүрэнгэрэһэн Паулюсай бүлэг сэрэгтэ туһалхаяа ябаһан ... Сталинградай шадар шуһата тулалдаануудта 120 миллиметрэй миномедой наводчик П. Попов шалгараа һэн. Дүрбэн хүнһөө бүридэһэн миномедой расчётой хоёр сэрэгшэн алуулжа, Ажида уламжахой артиллерийскэ бэлэдхэлэй үедэ 400 снаряд буудаһан байна. Минэ бүхэн 16 килограмм шэгнүүртэй юм. Эгээл энэ тэдэнэй дайшалхы арга шадабари, хүсэ шадалынь хэтүү шалгалтада ороо бэлэй. Тиин энэ шалгалтые совет гвардеецүүд хамгаалтатайгаар гаража, байлдаанай һүүлээр батальоной командирай шагналда хүртөө һэн.

Сталинград шадар, Кавказ болон Кубаньда бута сохюулһан дайсан 1943 ондо бүхыдөө хамгаалгада оробо. Миус шадарай байлдаанууд тухай П. А. Попов иигэжэ дурсана:

— Саур-Могила гэжэ һууринһаа 2—3 километрэй зайда, нэгэ добо дээрэ манай минометно батарей тогтобо. Уданшьегүй дайсан добтолжо. танкнууд болон тэдэнэй хойноһоо дабшаһан немец автоматчигууд Малиновка ба Степановка тосхонуудта ходорон орохоёо һэдэбэ. Нэгэ үдэрэй туршада фашистнууд 6 дахин батальондомнай добтолоо. Эдэ байлдаануудай үедэ дайшалхы олон нүхэднай баатарай үхэлөөр унаа бэлэй. Шархатаһан совет сэрэгшэд байлдаанай газарһаа ошонгүй, нүхэдтэйгөө хамта дайсанай добтолгонуудые тэсээ. Энэ үдэр ахалагша сержант Г. Г. Валиев баатаршалга гаргаба. Хүндөөр шархатабашье тэрэ миномедоо орхёогүй һэн. Хэдэн арбаад фашистнүүдые һүнөөһэн баатарлиг сэрэгшэдэ наһа бараһанайнь һүүлдэ Советскэ Союзай Геройн нэрэ олгогдоо бэлэй. Хэдэн танкнууд болон бронетранспортернуудаа, олон зуун сэрэгшэдээ гээһэн дайсанай добтолго мухардашаба. Манай сэрэгүүд харюугай добтолгодо ороо һэн.

Эдэ байлдаануудта хабаадагшадай олонхинь орден болон медальнуудта хүртэһэн, мүн намайешье гүрэн түрэмнай «Дайшалхы габьяагай түлөө» медаляар шагнаа бэлэй...

Иимэ үдэрнүүд сэрэгшын дайшалхы намтарта яһала олон даа. Иимэл үдэрнүүд Донбассые сүлөөлхэ үедэ тохёолдоо. Мелочный гэжэ мүрэнэй шадар фашистнууд тон таатай позицинуудые бэхилэнхэй байжа, добтолжо ябаһан манай сэрэгшэдые үхэлтэ галаар угтаба. Фашистнуудай снарядууд минометно батарей дээгүүр эшхэржэ, П. Поповой миномет тэһэршэбэ. Батарейн олон сэрэгшэд тиигэхэдэ алуулаа һэн. Тэһэрэлгэнүүдэй бага замхахада, дүтын траншей тээшэ гүйжэ ошоходонь, тэндэ хороһон нүхэдынь баяртайгаар угтаба: «Манай Петр аза талаантай даа, үхэл тэрээнһээ тэрьелдэг лэ!».

— Батальонтой холбоо тогтоохоёо ошохо дуратайшуул бии гү? — гэжэ батарейн командирай һурахада, Петр, мүн үшөө хоёр сэрэгшэд ошохо хүсэлтэй байһанаа дуулгаба. Фашис снайпер Поповой хоёр нүхэдые буудажа унагаагаад, гурбадахияа буудахадань, Петр алуулһан шэнги унаад, нэгэ хэды соо хүдэлэнгүй хэбтэбэ. Һүүлээрнь аргааханаар хажуу тээшээ мүлхижэ, зуугаад метрэй зайһаа каска малгайгаа халта үргэд гэбэ. Тиигэжэ үшөө дахин немец снайперые шалгажа үзөөд, буудахагүйдэнь саашаа мүлхеэ бэлэй. Командирай захиралтые дүүргэжэ, батальонтой холбоо тогтоогоод, урагшаа дабшаһан совет сэрэгүүдээр Мелитополь хотые сүлөөлэлсэжэ, Улаан Одоной орденоор тэрэ шагнагдаа һэн.

4-дэхи Украинска фронтын бүридэлдэ ородог 2-дохи гвардейскэ армиин сэрэгшэд Крымэй хизаарые сүлөөлбэ. Сивашай плацдарм дээрэ үсэд нэтэрүү тулалдаанууд болобо. Энээн тухай П. А. Попов иигэжэ хөөрэнэ:

Манай батарейцууд үдэрэй туршада дайсанай хэдэн добтолгонуудые гэдэргэнь сохиһон, мүн бидэ, минометчигуудшье гар тулалдаанда хабаадалсаһан байхабди. Эдэ байлдаануудай түлөө дайшалхы нүхэдни орден болон медальнуудаар шагнагдаһан, бишье Улаан Одоной ордендо хүртөө һэм.

1944 оной майн 12-то Совет Арми Крымэй хизаарые бүхыдэнь сүлөөлөө. Амжалтатайгаар үнгэрһэн энэ операциин һүүлээр манай 33-дахи гвардейскэ стрелково дивизи Севастопольско гэһэн нэрэтэй болоо бэлэй. Уданшьегүй дивизимнай Прибалтика руу шэглүүлэгдэжэ, шуһата байлдаануудта оробо. Зүүн Пруссиин хото—Кенигсбергын түлөө тулалдаанда хабаадаабди.

Минометчигууд 120 миллиметрэй миномедоо «самовар» гэжэ нэрлэдэг байгаа. Кенигсбергые абалгын эхиндэ П. Поповой батарейн «самовар» бүхэн 400-аад снарядаар дайсанине «хүндэлөөд», хотын үйлсэнүүдтэ болоһон тулалдаануудта мүн лэ хубитаяа оруулһан юм. Иимэ нэгэ гар тулалдаанай үедэ Петр Андриянович 8 фашистые һүнөөгөө һэн.

— Ямар баатаршалгануудай түлөө, хэзээ, хаана Алдар Солын орденуудаар шагнагдаа һэмта гэжэ та һуранат. Ондо ондоо сагта, олон ондоо газарта болоһон байлдаануудай түлөө эдэ үндэр шагналнуудта хүртөө һэм. Эхэ ороноймни үршөөһэн дайшалхы шагналнууд бултадаа сэнтэй, мүн юһэдэхи табан жэлэй туршадахи ажалайм түлөө барюулагдаһан Ажалай Улаан Тугай орденоор бага бэшээр омогорходог и.

Петр Андриянович гамтайгаар хадагалжа байһан дайшалхы нүхэдэйнгөө фотонуудые, Волгоград, Севастополь, Саур-Могила хотонуудта үнгэрһэн дайнай ветерануудай уулзалгануудые мүнхэлһэн фото-зурагуудые харуулба. Петр Андрияновичай илангаяа гамнадаг, эгээн үнэтэй гэжэ һанадаг фото-зурагыешье харааб. Дайнай үеын энэ зураг дээрэ Петр Попов дайшалхы нүхэдөөрөө «самоварайнгаа» хажууда Кенигсберг хото шадар буулгагданхай һэн...

Эсэгынгээ нэрэ солые хүбүүдынь хүндэтэйгөөр үргэлжэлүүлнэ. Петр Андрияновичай Виктор хүбүүниинь БАМ-ай барилгада шалгаржа, Ажалай Улаан Тугай орденоор шагнагдаһан алдартай. Хүдөө ажахын институдай студент байхадаа, Александр хүбүүниинь А. Шурков нүхэртэйгөө Улаан-Үдэ хотодо болоһон түймэрэй үедэ 24 хүниие абаржа, «Түймэр саралгада шэн габьяа гаргаһанай түлөө» медаляар шагнагдаа бэлэй.

Волгоградай областиин Дубовско райондо Солдатска поли гэжэ алдаршаһан полиин газарай шоройе П. А. Попов хадагалдаг юм. Дайнай һүүлээр олон жэлнүүдэй туршада энэ полиин газар хахалагдаагүй, тараан далай эндэ долгилоогүй һэн. Хэдэн зуугаад килограмм түмэр, зургаан мянганһаа үлүү тэһэрээгүй минэ, снарядууд энэ газарта хороод байгаа. Агууехэ Илалтын 30 жэлэй ойдо Солдатска поли үхэлтэ түмэрһөө һалажа, үргэн Эхэ оронoймнай олон нютагуудһаа ерэһэн эгээн эрхим таряашад, механизаторнууд энэ полидо таряа тариһан түүхэтэй. Республикымнай зүгһөө Хяагтын районой «Дружба» колхозой тракторист Иннокентий Бадмаевич Намсараев тэрэ полиие хахалалсаа бэлэй.

Буряад ороной баатарлиг хүбүүдэй нэгые амаршалһан олон тоото телеграмма болон бэшэгүүдэй дунда иимэ амаршалга байба: «33-дахи гвардейскэ Севастопольско стрелково дивизиин ветерануудай совет 70 наһа гүйсэһэнтэйшни шамайе, Петр Андриянович, үнэн зүрхэнһөө амаршална.

Хэрзэгы муухай дайсаниие илахын түлөө ши, хүндэтэ Петр Андриянович, хүсэ шадалаа, ами наһаяашье гамнаагүйш... Бэеын элүүр энхые, зол жаргалые хүсэнэбди».

Гвардиин хүндэтэ нэрые зүүгшэ, дайнай болон ажалай ветеран Петр Андриянович Попов мүнөөшье дорюун согтой зандаа. Залуу үетэниие хүмүүжүүлгын, сэрэгэй-патриотическа хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадана. Эб найрамдалай түлөө олон түмэнэй тэмсэлэй жагсаалда гвардеец П. А. Попов жагсана.

Д. ЦЫРЕНОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: П. А. Попов.

ХҮН БА БАЙГААЛИ

«БИДЭ АН АМИТАДТА ИИМЭЛ ДУРАТАЙБДИ...»

Баруун Германиин журналист Рандольф Брауманнай хүряамжалагдамал очерк уншагшадай анхаралда дурадханабди. Энэ материал Баруун Германиин «Гео» гэжэ журналда толилогдоһон юм.

Бангкогой аэропорт хадаа ан амитадай уласхоорондын худалдаа наймаанда дамжуулан эльгээлгын гол пунктнуудай нэгэн юм, тиимэһээ эндэ нилээд аягүй олон юумэ үзэжэ болохот гэжэ Таиландын байгаали хамгаалха бүлгэмэй президент Читти Тингсабад урданшье хэлэдэг байгаа. Энэ удаа тэрээнтэй аэропортдо дахин уулзажа, тэрэнэй хэлэгшые, уданшьегүй хоёр нюдөөрөө үнэхөөрөө гайхан хараа һэм. Нүхэтэй хайрсагууд соо бидэниие тоонгүй һууһан амитадые тэрэ харуулба. Аэропортын ашаанай отделенидэ тиихэдэ нилээд удаан ябаа һэмди. Тэндэ бузар муухай, халуун, бүгшэм, үжэһэнэй нялуун үнэр. Бүрүүлхэн гэрэл. Амитадые хоёр-гурбаар зөөхэ тусхай хайрсагууд соо ангууд арба-хорёороо шэхээтэй. Тэдээндэ ямаршье туһа хүргэжэ шадахагүй хадаа, тэдэниие эдеэлүүлээд, ундалуулаа һэмди. Хайратай эдэ амитадые абаржа шадахагүй байгдаа. Эдэ бүхы амитадые орон сооһоо гадаадада эльгээхэ, ондоо тээһээ асарха тухай «Амитадай бүхы түхэлнүүдые хамгаалха талаар Вашингтоной конвенциин» хориһоншье һаань, гадаадада эльгээхэ, һөөргэнь оруулха тухай зүбшөөлтэй нэгэшье хайрсаг эндэ байгаагүй. 1973 оной мартын 3-да баталагдаһан конвенциин ёһоор хоморой шухаг ан амитадаар худалдаа наймаа хорихо гэжэ 70 орон уялга абаһан юм. Тэдэ оронуудай тоодо Таиланд болон ФРГ оролсоо һэн. Гэбэшье аэропортдо байһан хайрсагууд дээрэ Баруун Европын оронуудай авиакомпанинуудай нэрэнүүд аржытар бэшэгдэнхэй байгаа бэлэй.

Хууляар зүбшөөгдэһэн ан амитадай худалдаанай жэл бүриин эрьесэ 300—400 миллион немец маркада (100—120 миллион түхэриг) хүрэдэг байна. Арһа, шүрбэһэ болон һоёо яһануудай худалдалгаһаа суглараһан мүнгые урдахи мүнгэндэ нэмээ һаа 1 миллиард немец марка (300 миллион түхэриг шахуу) болохо. Национальна болон уласхоорондын хуулинуудаар хамгаалагдаһан ан амитадые хуули бусаар наймаалал эрьесын мүнгэнэй тоо элирүүлхын аргагүй. Тиимэшье һаань хоригдоһон юумэн ехэ үнэтэйгөөр худалдагдадаг гэжэ мэдээжэ.

Авиакомпанинуудай саарһан дансанууд дээрэ бүхы юумэн һайн һайхан. Тэндэ бэшэгдэһэн заабаринуудай ёһоор, салон соохи адли эрхэ байдалтай багажна кабинанууд соо ангууд зөөгдэхэ юм. Гурбанайнь хоёр ушарта энэ гурим бэелүүлэгдэдэггүй байна. Тиимэһээ амитад хүйтэнһөө, агааргүйһөө ехээр зободог.

Бельгиин «Сабена» 90 һармагшантай хайрсагуудые Лондондо буулгаба. Тэдэнэй 66-ниинь үхэшэнхэй. Шалтагааниинь: амияа бүтээ. Тэдэнэр лэ 1400 хэрмэ Лос-Анджелес абаашаа. Тэдэнэй 1338-ниинь хүлдэжэ үхэшэнхэй байба.

Баруун Германиин «Люфтганза» гэжэ авиакомпани Иоганесбургһаа Франкфурт-на-Майне хото дээгүүр хоёр гепард Брюссель руу абаашаба. Бельгиинхид хүгшэршэһэн амитадые абаһан байгаа. Гепарднууд гэдэһээ үлдэжэ... Хараалагдаагүй ушараар ниидэлгэ гээгдээ, ангуудые зөөхэ гэһэн документнүүд соо «Амитадые ундалуулха» гэжэ бэшэгдээгүй байгаа гэжэ авиакомпаниин түлөөлэгшэд бэеэ сагааруулаа. Ан амитадые зөөхэ тухай уласхоорондын дүрим соо «удаан ниидэлгын үедэ бүхы амитадые харууһалжа байха» гэжэ бэшэгдэнхэй бшуу!

1979 ондо Мюнхенэй аэропорт дээгүүр хоморой гоё һайхан 12.000 шубуун зөөгдэһэн байгаа. Тэдэнэй 3 мянга624ниинь Мюнхен ерэтэрээ үхэшэһэн байгаа.

Стокгольм хүрэтэр ниидэжэ ябаһан явын һармагшангууд ашаатай Индонезиин авиакомпаниин самолет Амстердамай аэропортдо бууба. Муухай үнэртэй нэгэ хайрсаг нээгты гэжэ таможниин хүдэлмэрилэгшэ хэлэбэ. Тэрэ хайрсаг соо байһан 11 һармагшанай 7-ниинь үхэнхэй байба. Кислородой багадаһан дээрэһээ тэдэ наһа бараа ха. Юуб гэхэдэ, тэдэнэй нюдэниинь бэлтылдэшэнхэй, хазагдаһан хэлэнүүд энэ тухайламжые гэршэлнэ бшуу. Тиихэдэнь таможенник бусад хайрсагуудые онгойлгохые захирба, 625 һармагшанай 145-ниинь лэ амиды үлэһэн байгаа.

Гэнэ боложо иимэ ушарнууд тохёолдоо гү?

Үгы. Энэ хадаа олондо мэдээжэ болоһон ушарнууд. Агаараар амитадые зөөхэдөө, тэдэниие ямараар зобооноб гэжэ эдэ баримтанууд хүсэд дүүрэнээр гэршэлнэ.

Үмсын хэдэн олон «сафарипаркнуудтай», заповеднигуудтэй ФРГ шэнги орон дэлхэй дээрэ байгаагүй ёһотой. Олон тоото хуулинуудай хамгаалга доро байһан зуу мянган амитад ФРГ-дэ асарагдахадаа, сэдьхэлээ хананги байлгын индустриие тропикын «инвентаряар» хангана ха юм. Эдэ эмхи зургаануудта амитадай, шубуудай хосорхо ушарнуудай олоншье һаа, тэдэнэй эзэд хоморой амитадта аргагүй «дуратай» гээд хэлэебди. «Сафари-лихорадкаһаа» гадна һайн һайхан байлгын һүлдэнүүд тропикын ан амитадай аймагта аргагүй ехэ хохидол үзүүлнэ. «Зэрлиг моодно» амита гэртээ байлгахада, нэрэ хүндын хэрэг гэжэ снобууд тоолодог. Жэшээлхэдэ, юрын миисгэйн орондо гепард, буржагархан попугайнуудай орондо Шэнэ Каледониин тукан гэхэ мэтэ...

ФРГ хоморой шухаг ан амитадта хайра гамгүйгөөр хандадаг гүрэнүүдэй нэгэн юм. 1980 ондо, жэшээлхэдэ, крокодилай 340 мянган арһан, леопардын, эреэн гүрөөһэнэй болон миисгэй түрэлэй бусад амитадай 160 мянган арһан, черепахын 34 тонно мяхан, кит загаһанай 6500 тонно тоһон (тэрэнэй тулада 1000 кашалот алагдаа), заанай 66 тонно һоёо ФРГ руу асарагдаа. Ондоогоор хэлэбэл, Африкада 6 мянган заан ами наһантаяа хахасаа. ФРГ гансашье энэ талаар шалгардаггүй. Германиин Федеративна Республика хоморой шухаг ан амитадые болон шубуу шонхорые орон руугаа асардаг томо гүрэнүүдэй нэгэн юм. Жэшээнь, Баруун Германиин магазинуудта 135 мянган черепаха жэл бүри худалдагдадаг. ФРГ-гэй хүн зоной үмсын зоопаркнууд болон байрын гэрнүүд соонь 200 мянган һармагшан хаалтатай. Тропикын далайнууд сооһоо Баруун Германиин загаһанда дуратайшуул 5 миллион загаһа жэл бүри баридаг (тэдэнэйнь 4 миллиониинь далайһаа город уруу замдаа гү, али долоон хоногой үнгэрһэн хойно хосордог гэжэ мэдээжэ). Өөһэдынгөө ан амитадай аймагые сахин хамгаалга хадаа нэрэ хүндын хэрэг гэжэ хүгжэжэ байгаа оронуудай ойлгодог болоһониинь ехэл һайшаалтай. Хэдэн жэшээ дурдаябди. Макака-резус гэжэ һармагшадые хүн харша туршалгануудта хэрэглэнэ гэһэн бодомжоһоо 1978 ондо Индиин правительство энэ һармагшадые гадаадада худалдахаяа болиһон байна. Бангладеш, Малайзи һармагшадые мүн лэ гадаадада гаргахаяа арсаа. Тиихэдэ Индиһээ могойшье гаргаха хэрэг хоригдобо. Сьерра Леоне, Бразили, Гайана оронууд бүхы зүйлэй амитадые хилын саана гаргуулнагүй. Австриин эрхэтэн Франц Зиттер түрүүтэй убайгүй хонжоо наймаашад Сьерра Леоне ерэжэ, Африкын энэ ороной 100 мянган тоотой һүрэг шимпанзейн 2 мянга болоторнь «ехэ оролдолго» гаргаһан байна.

Бүхы амитадые элдэб хуулинууд, хорилтонуудай [illegible]наар хамгаалдаг һаань! Эдэ бүхы оронууд Баруун Европын оронуудтай үнэхөөрөө тэмсэнэ гэжэ хэлэхэдэ, хэтэрмэ үлүү юушье байхагүй, булта зүб байха. Аяншалагшын, эрдэмтын гү, али ямар нэгэ эмхи зурганай түлөөлэгшын нэрэ зүүгээд, амитадые худалдажа ехэ мүнгэ зөөри олохоёо европынхид даншье һаа хэтэрмээр ябуулга хэнэ.

Тобшолон хэлэхэдэ, Африкаһаа, Зүүн-Урда Азиһаа, Латиин Америкэһээ, тропикын далайнуудай аралнуудһаа... дээрэ хэлэгдэһэн аргаар зөөгдэнэ.

(АПН).

ТОБШОХОНООР...

БАРИЛДААН. РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн һаяар Абакан хотодо нээгдэхэнь. Энэ ехэ мүрысөөндэ хабаадаха манай республикын суглуулагдамал командын бүридэлдэ үнинэй мэргэжэл шадабаритай барилдаашадһаа гадна, бэлигтэй бэрхэ залуу хүбүүд ороно. Спортын мастернууд Л. Айсуев, А. Матюнов, В. Пильчинов, В. Миланханов, А. Пестерев, В. Шестаков, А. Мархаев, С. Галсанов, С. Пашинский, А. Лезнов, спортын мастерта кандидадууд Н. Дашиев, Г. Шагдуржапов, В. Баймеев болон бусад Буряадай АССР-эй нэрэ хүндые хамгаалха юм.

ХҮНГЭН АТЛЕТИКЭ. Республикын министерствэнүүд болон албан зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда хүнгэн атлетикын урилдаагаар мүрысөөн Дээдэ-Онгостойдо үнгэргэгдэбэ. Буряадай АССР-эй Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын суглуулагдамал команда илалта туйлаа. Республикын Агропромышленна комплексын түлөөлэгшэд — хоёрдохи, Техническэ мэргэжэлэй һуралсалай управлениин урилдаашад гурбадахи һуури эзэлбэ.

ГИИР ҮРГЭЛГЭ. Спортын энэ зүйлөөр республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн боложо, спортын хэдэн бүлгэмүүд ба клубуудай командануудай 50 гаран гаһар хүсэтэйшүүл хабаадаһан байгаа.

Мүрысөөнэй дүнгүүдээр «Урожай» бүлгэмэй спортсменүүд илалта туйлажа, республикын Госкомспортын кубогаар шагнагдаба. «Труд» бүлгэмэй түлөөлэгшэд мүнгэн медаляар шагнагдаһан, «Трудовые резервы» бүлгэмэй команда гурбадахи һуури эзэлһэн байха юм.

Ивалгын совхоз-техникумэй багша, РСФСР-эй спортын мастер Михаил Овчинников эгээл хүнгэн шэгнүүртэ онсо шалгарба. Загарайн районой гиир үргэгшэд Евгений Носков, Сергей Леонов, Валерий Харитонов удаадахи шэгнүүрнүүдтэ эрхимлээ.

В. ГАРМАЕВ,
«Урожай» бүлгэмэй Буряадай областной соведэй түрүүлэгшэ.

ДААМ

«ТРУД» БҮЛГЭМЭЙХИД ИЛАБА

Даамаар республикын профсоюзуудай соведэй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн үнгэргэгдэбэ. Спортын зургаан бүлгэм болон клубай суглуулагдамал команданууд хабаадаһан байгаа. Уласхоорондын даамаар 1 эрэ хүн, даамаар 3 эрэшүүл, 1 эхэнэр командын бүридэлдэ ороһон байгаа.

«Труд» бүлгэмэй суглуулагдамал команда 18 очко абажа, профсоюзуудай соведэй дамжуулгын кубогаар, Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаа. Тэдэнэр бусадһаа һайн һорилго бэлэдхэлтэй байһанаа харуулба. «Буревестник» бүлгэмэй даамшад табан очкоогоор гартажа, хоёрдохи һуури эзэлээ. «Спартак» бүлгэмэй түлөөлэгшэд гурбадахи һуури эзэлһэн байха юм.

Улаан-Үдын 1-дэхи интернат һургуулиин 10-дахи классай һурагша Баяр Ринчинов («Труд»), 4.5 очко абажа, нэгэдэхи хюлгэ дээрэ наадагшад сооһоо эрхимлэбэ. Зэдын районой хүүгэдэй спортын һургуулиин тренер, спортын мастерта кандидат Афанасий Лаврентьев («Урожай») хоёрдохи хюлгэ дээрэ эгээл үндэр үрэ дүн туйлаа.

Улаан-Үдын авиационно заводой хүдэлмэрилэгшэ В. Теречев 3,5 очкотойгоор гурбадахи хюлгэ дээрэ шалгарба. 49-дэхи һургуулиин 9-дэхи классай һурагша Саша Балдаев («Спартак»), бэрхэ даамшан боложо ябаһанаа харуулаа. Тэрэ 4 очкотойгоор дүрбэдэхи хюлгэ дээрэ наадагшадай дундаһаа илалта туйлаһан байна. 43-дахи һургуулиин 10-дахи классай һурагша Света Ухинова («Труд»), эхэнэрнүүдэй дундаһаа шалгарба. Тэрэ 3,5 очко абаа.

Профсоюзуудай соведэй дамжуулгын кубогта хүртэһэн «Труд» бүлгэмэй команда бүхы уулзалгануудтаа илажа гараба. Энэ талаар командын тренер, спортын мастерта кандидат Ф. Завелинский ехэ габьяатай юм.

Б-М. ЖИГЖИТОВ,

Даамаар республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө «Сэлэнгэ-14» гэһэн заочно мүрысөөн дүүрэбэ. Элдэб мэргэжэл шадабаритай 43 даамшадай хабаадаһан энэ мүрысөөн найман һара соо үргэлжэлһэн байгаа. Мүрысөөн гурбан бүлэгөөр үнгэргэгдөө.

Түгэсхэлэй шатадань Улаан-Үдын авиационно заводой хүдэлмэрилэгшэ В. Теречев 14-һөө 12,5 очко абажа, эгээл һайн үрэ дүн туйлаһан байна. Мүрысөөнэй дүримэй ёһоор тэрэ даамаар республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртөө.

«Труд» бүлгэмэй түлөөлэгшэ В. Сизов—хоёрдохи, «Забайкалец» гэжэ спортклубай даамшан В. Игумнов гурбадахи һууринуудые эзэлбэ.

Хахад финалай бүлэгтэ врач В. Сайбонов («Спартак») 13-һаа 11 очко абажа, илалта туйлаа. Кабанскын районой түлөөлэгшэд В. Еланов, И. Дорохов шангай һууринуудта гараһан байха юм. Энэ бүлэгтэ В. Маханчеев («Буревестник»), Б. Бадмаев (Яруунын район) амжалтатай, һайнаар

«СЭЛЭНГЭ-15» УРИНА

мүрысөө гэжэ тэмдэглэлтэй.

Ниитэ разрядтай даамшадай хабаадаһан бүлэгтэ 9-дэхи СПТУ-гай һурагша К. Ботвинцев түрүү һуури эзэлбэ. Н. Цыбжитов («Спартак»), С. Кривогорницын (Хяагтын район) мүнгэн ба бронзо медальнуудаар шагнагдаа.

«Сэлэнгэ-14» гэһэн мүрысөөнэй дүнгүүдээр олохон хүнүүд разрядай нормонуудые дүүргэбэ. Даамаар республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө «Сэлэнгэ-15» гэһэн ээлжээтэ заочно мүрысөөн 1986 оной ноябриин 1-һээ эхилхэнь. Даамда дуратайшуул, энэ мүрысөөндэ хабаадажа шадаха.

Хабаадахые хүсэбэл, мэдүүлгэнүүдээ иимэ адресаар эльгээгты: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Кирова, 33. Госкомспорт Бурятской АССР, Федерация шашек.

М. БАЗАРОВ,
Бурладай АССР-эй даамай федерациин харюусалгата секретарь.

ТАЛМАЙН ЭЗЭД ЭРХИМ БАЙБА

Шэтэ, Улаан-Үдэ городуудай дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй тоосоондо оруулалсан баскетболоор заншалта мүрысөөн үнгэргэгдэбэ. Шэтэ хотодо болоһон энэ нааданда дүрбэн команда хабаадалсаһан байна.

Эхэнэрнүүд болон басагадай дунда үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ Шэтын команданууд һайн бэлэдхэлтэй байжа, манай командануудые шүүһэн.

Бүхы команданууд сооһоо Улаан-Үдын эрэшүүлэй суглуулагдамал командын гэшүүд гурбан нааданда шүүжэ гараа. Эдэнэр мүрысөөнэй түрүүшын үдэр Шэтэ хотын командые 87:77 гэһэн тоотойгоор шүүгээ һаа, удаадахи хоёр уулзалгадаа 75:73, 65:63 гэһэн тоотойгоор талмайн эзэдые диилэжэ гараа юм. Улаан-Үдэ хотын суглуулагдамал командын гэшүүн, «Теплоприбор» заводой инструктор-методист Александр Афанасьев эрхимээр наадажа, командадаа олон очко асарһан байгаа. 14-дэхи һургуулиин 10-дахи классай һурагша Андрей Кузеванов эрхим добтологшо гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэжэ, тусхай шангаар урмашуулагдаһан байна.

Манай корр.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Гамтайшуулые хүмүүжүүлхэ» — түрүү бэшэг. КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө — материалнуудай суглуулбари. РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведтэ. Москва ерэбэ — ТАСС-ай материалнууд.

Хоёрдохи хуудаһанда. Эдеэ хоолой программа: хубилган шэнэлэлгэ. «Хурдадхалгын нөөсэнүүд» — П. Никитинэй статья. Таниие ямараар хангачаб? «Тэнгэриһээ абтаһан асуудалнууд»—Л. Цыбиковагай статья. «Правда Бурятии» газетэдэ харюусана — суглуулбари. СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ.

Гурбадахи хуудаһанда. «Зорилго тодо, хүдэлхэл хэрэгтэй» — Ан. Климовэй статья. Агуу Октябриин 69 жэлэй ойдо. «Ажабайдалаар шалгагдаһан теори» — АПН-эй материал. Уласхоорондын мэдээсэл.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. Һургуулиин реформо: эрхэтэниие хүмүүжүүлгэ. «Ажабайдалай хэшээлнүүд» — О. Бараевай статья. Спортын һониной дээжэһээ. «Физкультуратай нүхэсэнэ» — А. Зангеевэй статья.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Время. 9.45—«Несколько интервью по личным вопросам»—уран һайханай фильм. 11.15—«Аяншалагшадай клуб». 12.15—Баледэй залуу артистнуудай концерт. 12.35—Шэнэ һонин (12.40 хүрэтэр). 15.30—Шэнэ һонин. 15.50 — Баримтата фильмууд. 16.40—«Озари мне душу песней»—фильм-концерт. 17.10—Манай корреспондентнүүд хөөрэнэ. **Улаан-Үдэ.** 17.40 — Киноочерк. 18.00—«Халаан»—тележурнал (буряадаар). 18.20 — «Эршэдхэлгэ-90». Буряадай АССР-тэ түмэр замай транспорт хүгжөөхэ тухай. **Москва.** 19.10—«Дэлхэй ба залуушуул». 19.45 — «Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ». **Улаан-Үдэ.** 20.00—«Байгал» — мэдээсэлэй программа. **Москва.** 20.30—Футболоор олимпийскэ турнирай шэлэн абалгын матч. Норвегиин ба СССР-эй суглуулагдамал команданууд. 22.00—Время. 22.35 — Баримтата фильм. 23.30—Арадай аялга дуунууд. 23.45 — «Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—«Рождение света»—баримтата фильм. 9.35, 10.35—Байгаали шэнжэлгэ. 10-дахи класс. 10.50, 14.10—Немец хэлэн. 14.05—ПТУ-гай һурагшадта. Астрономи. 11.35, 12.40—Юрэнхы биологи. 9-дэхи класс. 12.05—«Константин Паустовский». «Наедине с осенью»—эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 13.10—А. С. Грибоедов. «Горе от ума». 13.40, 14.40—Физикэ. 9-дэхи класс. 15.10—М. А. Римский-Корсаковой хүгжэм. 16.10—Шэнэ һонин. 17.40—Ромен Роллан. Дурсалгануудһаа. 18.30—СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин лимнологическа институдай директор, СССР-эй Наукануудай академиин гэшүүн-корреспондент Г. И. Галазитай һурагшад уулзаха. **Улаан-Үдэ.** 19.10 —«Соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй V съездые угтуулан». Хяагта хотын түүхын-соёлой түхэл шэнжые сахин үлөөхэ тухай. **Москва.** 20.00—«Манай саад». **Улаан-Үдэ.** 20.30 — Баримтата фильм. **Москва.** 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул». 21.20—«Хүгжэмтэ киоск». 21.50 —Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 22.00—Время. 22.35—«Дьявол во плоти»—6 серитэй уран һайханай фильм. 2-дохи сери.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08 зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни—2-34-05, пропаганды—2-56-23 промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации—2-60-91, переводов—2-54-93, писем и сельскоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-95. Собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Закаменск—34-33, п. Кырен—91-7-18, Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ ул. Ленина ... Н-00671. Заказ № 238. Индекс ...